

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування факультету)

Кафедра психодіагностики та клінічної психології

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

«Мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості волонтерів в умовах війни в Україні»

(тема кваліфікаційної роботи українською мовою)

«Motivational and value orientations of volunteers' personalities in the context of the war in Ukraine»

(тема кваліфікаційної роботи англійською мовою)

Виконав: здобувач заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

(код, назва спеціальності)

Освітня програма Психологія

(назва)

Федотов Ігор Євгенійович

(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник д.психол.н., професор, Родіна Н.В

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

(підпис)

Рецензент к. психол. н., доцент Кернас А.В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри
психодіагностики та клінічної
психології

№ _____ від _____ . 2025 р.

Завідувачка кафедри

Родіна Н.В

_____
(підпис) (прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК No _____

протокол № _____ від _____ . 2025 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ім'я)

Одеса 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТЕЙ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	7
1.1 Мотивація та цінності в контексті волонтерської діяльності.....	7
1.2 Психологічні особливості особистості волонтера.....	12
1.3 Вплив стресових ситуацій на зміну мотиваційних та ціннісних орієнтацій особистості.....	16
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ..	22
2.1 Організація емпіричного дослідження.....	22
2.2 Методичний апарат емпіричного дослідження.....	24
Висновки до розділу 2.....	27
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	29
3.1 Статистична обробка даних анкети та тестових методик.....	29
3.2 Статистичний аналіз результатів обробки даних.....	46
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України кардинально змінила соціальний ландшафт і спричинила безпрецедентний сплеск волонтерської активності. Волонтерство, що є добровільною, непримусовою, безкорисною, благодійною діяльністю, яка ґрунтується на прагненні допомогти іншому, перетворилося на ключовий чинник національної стійкості. Воно стало основою побудови та розвитку громадянського суспільства та втіленням найшляхетніших прагнень людства — прагнення миру, свободи та справедливості. Сучасне волонтерство в Україні набуло масовості, мотивованості, цілеспрямованості та організованості, спрямовуючи зусилля на гуманітарну допомогу, підтримку Збройних Сил України (ОСО) та соціальні проекти. Однак ця діяльність відбувається в умовах хронічного стресу, високих емоційних і фізичних навантажень, ризиків для життя та здоров'я, що підвищує загрозу емоційного вигорання. Дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів є критично важливим, оскільки мотивація є рушійною силою, а цінності — керівними принципами в житті, які забезпечують стійкість особистості. Виявлення домінуючих мотивів (зокрема, альтруїстичного бажання допомогти, моральної мотивації та прагнення "наблизити Перемогу") та цінностей (духовне задоволення, креативність, патріотизм) дозволить віднайти ресурси посилення волонтерської діяльності та розробити ефективні програми підтримки й запобігання вигоранню. Незважаючи на велику кількість наукових робіт, комплексні дослідження, що охоплюють зв'язок між емоційним вигоранням, життєвими цінностями та життєстійкістю саме в контексті волонтерства в умовах повномасштабної

війни в Україні, залишаються недостатньо розробленими, що підтверджує наукову новизну цього дослідження.

Об'єкт дослідження – волонтерська діяльність в умовах війни в Україні, що породжує проблемну ситуацію та обрана для вивчення.

Предмет дослідження – динаміка мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості волонтерів та їхній вплив на психологічну стійкість і ефективність діяльності в умовах війни в Україні.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити динаміку мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості волонтерів та їхній вплив на психологічну стійкість і ефективність діяльності в умовах війни в Україні.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз поняття, структури та функцій мотивації, а також цінностей, їхньої ролі в житті людини та суспільства.

2. Визначити провідні психологічні особливості особистості волонтера та їхню роль у соціально значущій діяльності.

3. Проаналізувати теоретичні аспекти впливу стресових подій на зміну мотиваційних та ціннісних орієнтацій.

4. Сформувати комплексний набір психодіагностичних методик для емпіричного дослідження мотиваційної структури, ціннісних орієнтацій та адаптаційного потенціалу волонтерів в умовах війни.

5. Розробити практичні рекомендації для підтримки мотивації волонтерів, підвищення їхньої резильєнтності та протидії емоційному вигоранню.

Об'єкт дослідження – мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості.

Предмет дослідження – мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості волонтерів в умовах війни в Україні.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань дослідження були використані такі групи методів:

Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація та класифікація наукової літератури для визначення концептуальних засад проблеми.

Емпіричні методи: психодіагностика, анкетування, опитування.

Психодіагностичний інструментарій: Анкета (Опитувальник), Методика «Вивчення ціннісних орієнтацій ранжуванням списку цінностей» М. Рокича, Опитувальник «Мотивація успіху та страх невдачі» (А. А. Реан), Ранжовані «Життєві принципи» за методикою Ф. Х'юза.

Математико-статистичні методи: кількісний та якісний аналіз даних, кореляційний аналіз, порівняльний метод для встановлення взаємозв'язків між змінними. Для визначення міри статистичної залежності застосовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r_s).

Опис вибірки. До вибірки було залучено активних волонтерів (чоловіків та жінок). Вибірка охопила широкий віковий діапазон (18–64+ роки) і включала респондентів із різних регіонів України, які надавали допомогу у сферах підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), медичній сфері та інших актуальних напрямках. Більшість респондентів мали високий освітній рівень (Бакалавр, Магістр/Спеціаліст).

База проведення емпіричного дослідження. Емпірична частина дослідження була організована у форматі онлайн-опитування. Для коректного збору даних та забезпечення методичної точності був створений спеціально розроблений веб-ресурс, який забезпечив умови, максимально наближені до паперового тестування для методики М.

Рокича. Власний сайт дозволив здійснити первинний контроль валідності відповідей, фіксуючи час проходження.

Практична значущість дослідження. На основі отриманих результатів розроблено низку практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку мотивації волонтерів, посилення їхньої резильєнтності та профілактику емоційного виснаження. До ключових напрямів належать:

A. впровадження системної психологічної підтримки (індивідуальні та групові формати, менторство, тренінги копінг-стратегій);

B. розвиток волонтерських спільнот як середовища взаємної підтримки, обміну досвідом і нормалізації переживань;

C. організаційні зміни у волонтерських центрах (чіткі алгоритми, розподіл ролей, гнучкі форми залучення, часткова компенсація витрат), що знижують стресове навантаження та підтримують відчуття контролю;

D. формування програм, які враховують домінування мотивації успіху та особистісного самоствердження, пропонуючи волонтерам чітко окреслені цілі, можливість бачити результат та визнавати власний внесок.

Структура роботи. Загальний об'єм роботи становить 87 сторінки, з яких основного тексту – 79 сторінки. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків. Список літератури складається з 82 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТЕЙ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

1.1 Мотивація та цінності в контексті волонтерської діяльності.

Мотивація – це рушійна сила, яка спонукає індивіда до діяльності. У контексті волонтерства мотивація вивчається, щоб наблизитися до суті добровольчості та зрозуміти, чому люди готові допомагати іншим безоплатно [21; 44].

Для волонтерської діяльності мотивація є важливим спонукальним фактором, що відображає особистісну потребу в допомозі іншому. Чим більше мотивації має сам волонтер, тим якісніше він шукатиме шляхи подолання соціальних труднощів, і тим вищою буде його самоефективність [44].

Мотиви волонтерства є різноманітними і часто класифікуються за кількома критеріями: [44; 62].

Внутрішня мотивація (ВМ): Пов'язана з особистими цінностями людини, глибокими внутрішніми переконаннями та власним досвідом. Наприклад, прагнення нагодувати людей, вмотивоване власним досвідом голодування в дитинстві. Внутрішня мотивація (мотивація успіху) домінує у видах обдарованості, при цьому всі дії спрямовані на досягнення конструктивних, позитивних результатів [21; 25].

Зовнішня мотивація (ЗМ): Стосується певних досягнень, прагнення вирішити зовнішню проблему або отримати вигоду (наприклад, рядок у резюме, знайомства, визнання). Наприклад, прагнення, щоб у світі не було жодної голодної людини [21].

Функціональний підхід (шість мотиваційних функцій)

Функціональний підхід пояснює мотивацію через реалізацію певних функцій для особистості: [44].

1. Ціннісна: Прагнення виразити свої базові цінності, такі як альтруїзм, гуманізм, та турбота про інших. Це головна мотивація волонтерів, що прагнуть зробити позитивний внесок у життя людей [46; 68].

2. Розуміюча: Можливість досліджувати та застосовувати свої навички, а також пізнавати світ і конкретну справу [22].

3. Покращення (Его-зростання): Волонтерська діяльність може підвищувати індивідуальне его та почуття особистої значущості [4].

4. Захисна: Вирішення особистих проблем, зменшення почуття провини або самотності. Волонтерство може виступати як психотерапія та спосіб відволіктися від власних інтересів і проблем [24; 73].

5. Соціальна: Зміцнення соціальних стосунків, пристосування до середовища та отримання високої оцінки від важливих людей. Волонтерство – це можливість роботи у команді та спілкування з однодумцями [44].

6. Професійна (Кар'єрна): Набуття досвіду, нових навичок та знань, які можуть бути корисними для професійної кар'єри [31].

Мотивація, згідно з цією теорією Макклелланда (Набуті потреби), поділяється на три типи, які можуть змінюватися протягом життя: [21; 36].

1. Мотивація Причетності (Affiliation): Прагнення наголошувати на цінності волонтерської спільноти, відчуття єдності та бажання приєднатися до групи.

2. Мотивація Досягнень: Бажання досягати високих результатів, брати на себе відповідальність та давати більше свободи компетентним волонтерам.

3. Мотивація Визнання (Влади): Потреба у визнанні, гордості та повазі; прагнення керувати проєктами та мати амбіції.

У сучасному українському волонтерстві провідними є альтруїстичні мотиви та переконання. До ключових мотиваційних факторів належать: [15; 62].

Бажання допомогти іншим / Поклик серця.

Моральна мотивація та відчуття моральної повинності.

Наблизити Перемогу.

Реакція на локальні трагедії та емпатія до постраждалих, що породжує почуття соціальної відповідальності.

Відчуття солідарності та приналежності до команди.

Видимі результати роботи та наочна корисність від дій.

Меркантильна мотивація (отримання матеріального ресурсу, створення репутації, кар'єрні перспективи) також присутня, хоча ставлення до неї суперечливе [62].

На рішення людини займатися волонтерством впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники.

Організаційні чинники (Зовнішні): На мотивацію чинних волонтерів особливо впливає якість організації роботи. Сприятливі умови роботи включають навчання, заохочення, зворотний зв'язок, а також відчуття спільноти та підтримки [44].

Особистісні чинники (Внутрішні): Власна відповідальність, усвідомлення наслідків дій, підтримка власних цінностей, психологічні травми та загальний психологічний стан. Цінності, альтруїстичні мотиви та внутрішні сили відіграють велику роль у залученні до добровільної діяльності [79].

Цінності у волонтерстві розглядаються як основоположні ідеали, що формують свідомий вибір суб'єктом цілей та засобів їх досягнення. Вони

є керівними принципами в житті, які визначають зміст та цілі діяльності [46].

Цінності волонтерства відіграють вирішальну роль, оскільки, якщо цінності людини не збігаються з ключовими цінностями групи, вона не залишатиметься в спільноті [39; 40].

В основі волонтерської діяльності лежать духовні та моральні цінності, які є об'єднуючим началом. До ключових цінностей волонтерства належать:

Добровільність, безкорисливість та суспільна користь: Ці три ключові характеристики є основою волонтерства [62].

Гуманістичні цінності: Волонтерство ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності.

Любов та Милосердя: Об'єднуючим фактором є любов до людей і прагнення створити кращий світ. Волонтерство — це спосіб показати християнську любов, дух жертвності й служіння [25].

Солідарність та взаємна відповідальність: Цінності, що сприяють розвитку суспільства [39].

Активна життєва позиція та відповідальність: Волонтерська діяльність сприяє розвитку таких цінностей, як толерантність, активна позиція, відповідальність [29].

Спільнота: Цінність спілкування, спільноти та відчуття єдності є головним посилом, що утримуватиме людей у волонтерстві, навіть коли емоційна необхідність спаде [15].

Чесність: Волонтерство має базуватися на принципах етики та чесності [80].

Ціннісні орієнтації відіграють роль мотивації у досягненні мети, надають сенс поведінці та вчинкам [46].

Регуляція активності: Система ціннісних орієнтацій є важливим регулятором активності людини, дозволяючи співвідносити

індивідуальні мотиви з нормами соціуму [39].

Вибір цілей: Цінності є основою свідомого вибору суб'єктом цілей та засобів їх досягнення [39; 46].

Формування громадянської компетентності: Волонтерська діяльність сприяє виявленню громадянських цінностей, які, у свою чергу, формують громадянську компетентність [40].

Сприяння розвитку: Залучення волонтерів до різноманітних програм змінює їхні ціннісні пріоритети, сприяючи розвитку професіоналізму та інших якостей [68].

Стійкість особистості: Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості та спадкоємність певного типу поведінки [76].

Мотивація та цінності взаємопов'язані: цінності є основою, що живить внутрішню мотивацію. Організації, які працюють із волонтерами, повинні ретельно звертати увагу на те, що мотивує і розкриває потенціал кожного конкретного волонтера, адже це забезпечує стійкість волонтерського руху в цілому [44].

Таким чином мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерської діяльності є складним і багатогранним явищем, рушійною силою якого є внутрішні та зовнішні чинники. Мотивація волонтерів є полімотивованою, поєднуючи альтруїстичні мотиви («поклик серця», прагнення наблизити Перемогу) з егоцентричними (особистий розвиток, соціальність, захисна функція). В основі діяльності лежать духовні та моральні цінності, такі як солідарність, гуманізм, безкорисливість та взаємна відповідальність, які слугують важливим регулятором активності, надають сенс поведінці та забезпечують стійкість особистості. Для ефективного функціонування волонтерського руху критично важливо, щоб цінності індивіда збігалися з цінностями групи, що підтримує внутрішню мотивацію та стійкість руху в цілому

1.2 Психологічні особливості особистості волонтера.

Надзвичайно важливим, на наш погляд, є аналіз психологічних особливостей тих, хто віддає свій час і ресурси на суспільно корисну діяльність. Ці особливості визначають їхню стійкість, ефективність та схильність до вигорання в екстремальних умовах.

Розглянемо ключові психологічні характеристики волонтерів.

Особистість волонтера формується під впливом внутрішніх психологічних сил, цінностей та мотивів, які спонукають до добровільної, безкорисливої та благодійної діяльності. Дослідження доводять, що волонтери мають специфічні психологічні особливості, які відрізняють їх від осіб, які не займаються цією діяльністю [44; 62].

Мотивація та цінності є психологічною основою волонтерства і його "рушійною силою" [39; 45; 73].

Домінуючі цінності: Для волонтерів особливу цінність має духовне задоволення та креативність. Вони керуються особистими цінностями і принципами (наприклад, альтруїзм, гуманізм, справедливість), і волонтерство є способом втілити ці переконання в дії. Менш важливими для них є матеріальне становище та досягнення [25; 68].

Альтруїзм і гуманізм: Волонтерство дозволяє людям виражати цінності, пов'язані з альтруїстичними та гуманітарними проблемами. Волонтери бачать свою роботу як спосіб зробити зміни у світі, які відповідають їхнім особистим цінностям [25; 68].

Прагнення до розвитку: У волонтерів констатовано сильніше прагнення до духовного задоволення та розвитку, ніж у неволонтерів. Деякі люди волонтерять заради особистісного розвитку, бачачи в цьому можливість навчатися новим навичкам, розвивати власні здібності й отримувати новий досвід [68].

Моральний імператив (в умовах війни): Волонтерська допомога біженцям, зокрема, є виразником основних людських цінностей, таких як альтруїзм, співчуття, демократія, справедливість і соціальна відповідальність [15; 62].

Ключові цінності, які розвиваються: Волонтерська діяльність сприяє розвитку таких цінностей, як толерантність, активна життєва позиція, відповідальність [68].

Волонтери демонструють ряд якостей, що сприяють ефективній взаємодії та інтеграції в суспільство: [44; 62].

Емпатія та співчуття: Волонтерство сприяє розвитку таких характеристик, як любов до людей, милосердя, емпатія, співчуття [16].

Соціальні контакти та компетентність: Волонтери мають потребу у спілкуванні, причетності до інших і зміцненні соціальних стосунків. Вони часто вступають у контакт з різними людьми, що сприяє розширенню їхнього соціального кола та підвищенню соціальної компетентності. Вони навчаються співпраці та розвитку навичок роботи в команді [56].

Відповідальність і чесність: Волонтерство сприяє розвитку відповідальності, порядності, терпимості, чесності. Чесність і відповідальність є критеріями якості роботи волонтерів та організацій [51].

Спрямованість на спільноту: Волонтери прагнуть виразити свою прихильність до людей, свій інтерес і турботу, діяти відповідно до загальнолюдських цінностей [44; 68].

Особистісні ресурси волонтерів відіграють ключову роль у протидії стресу та запобіганні вигоранню, особливо в умовах війни: [24; 43].

Самоефективність та самооцінка: Волонтерство сприяє самоповазі та підвищенню самооцінки, оскільки людина відчуває себе корисною. Самоефективність (віра у свої здібності ефективно справлятися із

завданнями) є надійним предиктором ефективності діяльності. Висока самоефективність пов'язана з вищою мотивацією та здатністю досягати цілей [42].

Стійкість (Резильєнтність): Резильєнтність волонтерів визначається як здатність адаптуватися до екстремальних і стресових ситуацій, зберігаючи психологічну та емоційну стійкість. До цієї якості належить стресостійкість, гнучкість мислення та здатність до саморегуляції [24; 43].

Психологічний капітал: Готовність брати участь у майбутній волонтерській діяльності суттєво пов'язана з психологічним капіталом (стійкість, надія, оптимізм, самоефективність) та психічною стійкістю [61].

Мотивація та стресостійкість: Стресостійкість безпосередньо залежить від внутрішньої мотивації волонтера, яка є більш стійкою, ніж зовнішня [21; 24].

Попри позитивні риси, волонтерська діяльність, особливо в умовах війни, несе значні психологічні ризики: [24; 49].

Емоційне вигорання та втома: Це дуже поширена проблема серед волонтерів, спричинена надмірним навантаженням та стресовими ситуаціями. Чим тісніше волонтери контактують з людьми (наприклад, психологи, що працюють з постраждалими, або ті, хто їздить на лінію фронту), тим вищий ризик вигорання [24; 43].

Симптоми вигорання: До них належать емоційне виснаження (втрата енергії), негативне ставлення до тих, кому допомагають (звинувачення їх у слабкості), та низький рівень особистих досягнень (втрата компетентності) [24; 57; 79].

Складнощі адаптації: Волонтери, що допомагають цивільним, можуть мати депресію та безсоння через навантаження та невизначеність військового протистояння [13; 54].

Внутрішні конфлікти: Волонтерам буває важко справлятися з контрастом між їхньою стресовою роботою (коли приходять повідомлення про трагедії) та «паралельним світом», де люди насолоджуються життям (п'ють коктейлі). Це може призводити до агресії або зневіри [49].

Схильність до тривожності: Якщо в сім'ї були схильні до тривожності, волонтер має більше шансів бути тривожною людиною, що впливає на стресостійкість [20].

Для підтримки життєдайності волонтерства та зменшення вигорання необхідно забезпечити систему психологічної підтримки, що включає групову терапію, індивідуальні консультації та навчання методам самопомоги [24; 54].

Таким чином особистість волонтера формується під впливом цінностей та мотивів і має низку специфічних психологічних особливостей, що визначають їхню ефективність та стійкість в екстремальних умовах. До ключових характеристик належать високий рівень емпатії, співчуття, відповідальності, самоефективності (віри у свої здібності), а також прагнення до духовного задоволення та креативності. Волонтерство сприяє розвитку життєстійкості (резильєнтності), що є здатністю адаптуватися до стресових ситуацій та зберігати психологічну стійкість. Водночас, діяльність в умовах війни несе значні ризики, зокрема, емоційного вигорання, яке характеризується виснаженням та втратою почуття компетентності.

1.3 Вплив стресових ситуацій на зміну мотиваційних та ціннісних орієнтацій особистості.

В умовах воєнного стану, тривалої невизначеності та постійного зовнішнього тиску проблема стресу є надзвичайно актуальною. Стрес, особливо хронічний, виснажує емоційні та особистісні ресурси, що неминуче впливає на внутрішні регулятори поведінки — мотивацію та цінності.

Стресові та кризові ситуації можуть радикально змінювати мотиваційну структуру особистості, переорієнтовуючи пріоритети та впливаючи на ефективність діяльності.

В умовах воєнних дій або вимушеного переміщення (як-от ВПО) мотивація може зміщуватися до задоволення базових потреб, які описував А. Маслоу, зокрема потреби в безпеці [36].

Мотивація захисту (protective): Згідно з функціональною моделлю мотивації, волонтерство може бути спрямоване на зменшення негативних почуттів, таких як провина чи низька самооцінка. У кризових ситуаціях волонтерська діяльність може виступати як механізм психологічного захисту [24; 73].

Чинник "Мотиви комфорту та власної безпеки": Дослідження показали, що волонтери, які працюють у медичній сфері, мають нижчу мотивацію комфорту та власної безпеки порівняно з волонтерами в інших секторах. Це свідчить про те, що волонтерство може бути діяльністю, яка вимагає відмови від базового комфорту та безпеки, або що для частини волонтерів ці мотиви не є домінуючими у виборі діяльності [44; 62].

Ризик агресії та зневіри: Хронічний стрес та контраст між трагічними реаліями волонтерства і "паралельним світом", що

насолоджується життям, можуть призвести до агресії або зневіри, що негативно впливає на внутрішню мотивацію [49; 73].

Професійний (емоційний) стрес, особливо тривалий, призводить до синдрому вигорання, який безпосередньо впливає на мотиваційну сферу [43; 73].

Синдром вигорання (СЕВ): Характеризується емоційним, духовним, інтелектуальним і міжособистісним виснаженням, а його головним проявом у діяльності (наприклад, у педагогів) є зниження професійної мотивації [43].

Втрата сенсу та спустошеність: Професійне вигорання (як різновид довготривалого стресу) характеризується виникненням відчуттів емоційної спустошеності та втоми, а також редукцією професійних досягнень [43].

Відсутність видимих результатів: На мотивацію волонтера негативно впливає відсутність або невидимість результату їхньої роботи, особливо у соціальній сфері, де зміни не видно "через кілька днів" [44].

Пасивність та депресія: Особистість, що переживає емоційне вигорання, може стати пасивною та знесиленою, демонструючи схожість із симптомами депресії [49; 61].

В умовах підвищеної невизначеності та ризику, що створює війна, може посилюватися мотивація уникнення невдач [21].

Орієнтація на успіх vs. уникнення: Працівники ВПО (внутрішньо переміщені особи), які перебувають у кризових обставинах, можуть мати більшу схильність до боязні невдач через невизначеність їхньої життєвої ситуації [24].

Пасивні копінг-стратегії: У стресових умовах люди, які відчувають емоційну напругу, можуть віддавати перевагу пасивним стратегіям подолання (наприклад, «Прийняття і пасивний розрахунок на допомогу»

або «Прийняття і пасивний песимізм»), що свідчить про зниження мотивації до активного вирішення проблем [73].

Стресові та травматичні події змушують людину переглядати своє ставлення до світу, що безпосередньо впливає на ієрархію цінностей [79; 81].

Кризові ситуації можуть виступати каталізатором, який змушує особистість усвідомлювати, переглядати та переоцінювати свої цінності [68; 79].

Цінність патріотизму та незалежності: Суспільні події та конфлікти (як-от війна) підвищують актуальність цінності патріотизму та боротьби за незалежність [39; 40].

Духовні цінності: У складні періоди, коли звична рутина порушена, духовні цінності (як-от сенс життя, духовність, патріотизм) стають базовими чинниками. Волонтерство дає можливість молоді пізнавати справжні життєві цінності та відкривати глибокий сенс життя [46; 79].

Моральна свідомість: Складові моральної свідомості (цінності) відіграють роль мотивації у досягненні мети, надають сенс поведінці та вчинкам, здійснюючи їх регулювання [39; 81].

Цінність здоров'я: В ієрархії життєвих благ потреба в здоров'ї часто займає ключове місце, що є наслідком усвідомлення крихкості життя в кризових умовах [68].

Ціннісна орієнтація виступає як механізм саморегуляції та допомагає особистості протистояти стресу [79; 81].

Життестійкість (Hardiness): Життестійкість, яка є ключовою особистісною змінною для успішного протистояння стресовим ситуаціям, представляє собою систему переконань про себе, світ і відносини зі світом. Це поняття опосередковує вплив стресогенних факторів на здоров'я та успішність [79].

Самосвідомість і цілісність: Довіра (як рефлексивний феномен

самосвідомості), що розвивається в умовах кризи та нестабільності, забезпечує цілісність власної особистості та умови успіху [41; 42].

Когнітивна оцінка: Ступінь тяжкості кризи залежить від суб'єктивного сприйняття ситуації. Здатність критично оцінювати свій досвід і переглядати свою позицію (рефлексія) є необхідною якістю [41; 42].

Хоча екстремальні ситуації нібито "виявляють справжні бажання та орієнтації", вони не можуть бути "остаточним випробуванням", оскільки емоційна рівновага людини в таких умовах часто порушується [24; 79].

Зв'язок цінностей та благополуччя: Дослідження показують, що чим вище реалізація будь-якого виду цінностей (зовнішніх чи внутрішніх), тим вища оцінка людиною свого психологічного благополуччя. Отже, успішна волонтерська діяльність, що узгоджується з внутрішніми цінностями, сприяє збереженню психічного здоров'я волонтера навіть в умовах стресу [61; 81].

Таким чином стресові та кризові ситуації, особливо хронічний стрес війни, неминуче впливають на внутрішні регулятори поведінки, спричиняючи переорієнтацію мотивації на базові потреби (безпека) та функціонуючи як механізм психологічного захисту. Водночас, війна виступає каталізатором глибинних ціннісних змін, підвищуючи актуальність патріотизму, незалежності, духовних цінностей та цінності здоров'я. Система ціннісних орієнтацій є ключовим ресурсом саморегуляції, допомагаючи особистості протистояти стресу, оскільки успішна діяльність, що узгоджується з внутрішніми цінностями, сприяє збереженню психологічного благополуччя та цілісності. Довготривалий стрес, однак, може призводити до синдрому вигорання, зниження мотивації та пасивних стратегій подолання, що потребує системної психологічної підтримки.

Висновки до розділу 1

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерів є складним і багатогранним явищем, особливо в умовах війни в Україні.

Поняття мотивації охоплює як змістовні теорії (які пояснюють мотивацію через потреби, такі як природні та соціальні, що вивчалися А. Маслоу, Д. Макклелландом, Ф. Герцбергом), так і процесуальні теорії (які зосереджуються на сприйнятті ситуації, очікуваннях та оцінці результатів). У контексті волонтерства важливу роль відіграють мотиваційні та організаційні очікування, які мають потенціал бажаних майбутніх змін особистості та її діяльності. Полімотивованість волонтерської діяльності, що включає як альтруїстичні, так і прагматичні аспекти, підкреслює її складність.

Цінності є фундаментальними орієнтирами людського буття, що формують світогляд та поведінку особистості. Вони впливають на всі аспекти життя людини та суспільства, їхнє формування залежить від багатьох чинників, таких як виховання, сім'я, культура, історичні події та інформаційне середовище. В українському контексті Конституція проголошує людину, її права та свободи найвищою цінністю, що перегукується з основами волонтерства.

Мотивація та цінності в контексті волонтерської діяльності взаємопов'язані. Волонтерство ґрунтується на цінностях солідарності та взаємної відповідальності, а також на особистісних потребах допомагати іншим. Мотиваційні фактори волонтерів включають моральну мотивацію ("покликання серця"), прагнення до духовного задоволення та креативності, соціальну корисність, а також бажання навчатися, набувати досвіду та розширювати соціальні контакти. Ціннісні орієнтації волонтерів часто

пов'язані з просоціальними рисами, креативним індивідуалізмом та ревіталізацією національних цінностей, особливо в умовах кризи

Психологічні особливості особистості волонтера включають високий рівень емпатії, життєстійкість (резильєнтність), екстраверсію, самоефективність, низький рівень невротизму, а також розвинену емоційну культуру та комунікативну компетентність. Важливо враховувати вікову специфіку та гендерні відмінності у мотивації та сприйнятті волонтерської діяльності. "Волонтери золотого віку" та колишні бенефіціари демонструють особливу відданість, знаходячи в волонтерстві самореалізацію та соціальну взаємодію.

Вплив стресових ситуацій на мотивацію та цінності волонтерів в умовах війни є значним. Волонтери стикаються з професійним стресом, емоційним вигоранням, логістичними та фінансово-юридичними перешкодами, а також браком координації. Однак, війна також сприяє глибинним ціннісним змінам, таким як зростання гідності, самореалізації та солідаризації суспільства. Психологічна підтримка, включаючи менторство, КПТ, групові сесії та розвиток копінг-стратегій, є критично важливою для підтримки волонтерів та їхнього посттравматичного зростання.

Таким чином, розуміння мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів в умовах війни є основою для розробки ефективних психологічних програм підтримки, сприяння їхньому саморозвитку та благополуччю, а також для посилення та розширення волонтерського руху в Україні.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Організація емпіричного дослідження

Теоретичний аналіз наукових джерел засвідчив, що волонтерство в умовах повномасштабного вторгнення стало ключовим аспектом українського суспільного життя, тісно перетинаючись із громадською діяльністю та публічним адмініструванням. Дослідження соціально-психологічних аспектів волонтерства, зокрема мотивації та ціннісних орієнтацій, є вкрай важливим для розробки ефективних програм психологічної підтримки та забезпечення їхньої діяльності, особливо в умовах тривалого стресу [24; 73].

З огляду на це, метою емпіричного дослідження було комплексне вивчення мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів в умовах війни в Україні.

Емпірична частина дослідження була організована у форматі онлайн-опитування, проте з важливою методичною особливістю, що відрізняє дану роботу від традиційних психологічних досліджень. Оскільки методика ціннісних орієнтацій М. Рокича передбачає індивідуальне ранжування карток, використання стандартних інструментів на кшталт Google Forms виявилось непридатним — такі платформи не дозволяють гнучко реалізувати механіку перетягування, упорядкування та фіксацію рангових змін [56]. Тому для коректного збору даних був створений спеціально розроблений веб-ресурс, який забезпечив максимально наближені до паперового тестування умови роботи з картками [56; 74].

Власний сайт дав змогу запропонувати респондентам інтуїтивний інтерфейс, що точно відтворював логіку методики: кожна з 36 карток (18

термінальних та 18 інструментальних цінностей) могла бути переміщена, переглянута, змінена у ранзі [56]. Таким чином було значно знижено ризик механічних або випадкових помилок, які часто виникають при роботі з громіздкими формами без можливості візуального контролю [74].

Окрім технічної зручності, розроблений веб-ресурс відіграв важливу методичну роль у забезпеченні якості вибірки. Система автоматично фіксувала час, витрачений кожним респондентом на проходження всіх блоків дослідження. Це дозволило здійснити первинний контроль валідності відповідей: анкети, заповнені менш ніж за 10 хвилин, визнавалися недостовірними й не включалися до статистичного аналізу. Такий підхід дозволив підвищити надійність даних і створив методичний прецедент у контексті онлайн-досліджень.

Використання власного веб-сайту також дало змогу сформувати для респондентів додаткову мотиваційну умову. Після завершення тестування кожен учасник отримував автоматично згенеровані результати за використаними методиками, короткі інтерпретації та психологічні рекомендації, що підвищувало залученість та відповідальність респондентів.

Загалом організація емпіричного дослідження поєднала у собі гнучкість онлайн-формату та методичну точність лабораторного тестування [74]. Такий підхід дозволив отримати валідні, контрольовані та технологічно чисті дані, що стало міцною основою для подальшого статистичного аналізу у розділах 3.1 та 3.2 [80].

Вибірка дослідження: До вибірки було залучено активних волонтерів (чоловіків та жінок) з різних регіонів України, які надавали допомогу у сферах підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), медичній сфері та інших актуальних напрямках, що набули розвитку під час війни.

Вікова структура: Представлені вікові групи 18–24, 25–34, 35–44, 45–54 та 55–64 років.

Гендерний склад: У дослідженні взяли участь як жінки, так і чоловіки.

Освітній рівень: Респонденти мали різні рівні освіти: Коледж / технікум, Бакалавр, Магістр / спеціаліст.

До комплексу психодіагностичного інструментарію увійшли:

1. Анкета (Опитувальник).
2. Методика «Вивчення ціннісних орієнтацій» М. Рокича.
3. Опитувальник «Мотивація успіху та страх невдачі» (А. А. Реан).
4. Ранжовані «Життєві принципи» за методикою Ф. Г'юза.

Обробка емпіричних даних.

Первинна обробка включала методи описової статистики (середні значення, стандартне відхилення, процентні розподіли) [74].

Для визначення міри статистичної залежності між змінними застосовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r_s) [79; 80].

Така стратегія забезпечила комплексний аналіз психологічних особливостей волонтерів та підвищила надійність результатів дослідження.

2.2 Методичний апарат емпіричного дослідження

Анкета (Опитувальник).

Анкета слугує для збору первинної емпіричної інформації та соціально-демографічних даних. Анкета, як і інші методи збору інформації, є необхідним інструментом для проведення емпіричного дослідження [3].

1. Соціально-демографічні характеристики: збір даних про стать, вік, освіту, що є важливими соціально-демографічними факторами,

які можуть впливати на психологічний стан та благополуччя особистості [21].

2. Контекстуальні дані волонтерської діяльності: Інформація про тривалість волонтерської діяльності (понад 1 рік), сфери допомоги, джерела залучення та мотиваційні чинники (бажання допомогти, патріотизм, особистий розвиток) [15; 62].

3. Самооцінка змін: суб'єктивна оцінка респондентами впливу волонтерства на їхнє життя (напр., зміни пріоритетів, підвищення емпатійності) [39].

Обробка даних анкети передбачає використання методів описової статистики, зокрема вираховування процентного розподілу та середніх значень за різними показниками [74].

Методика «Вивчення ціннісних орієнтацій ранжуванням списку цінностей» М. Рокича

Ця методика є одним з найбільш відомих і науково обґрунтованих інструментів для вивчення ціннісних орієнтацій [56].

Призначення та структура:

Методика спрямована на виявлення ієрархії цінностей особистості, які є відображенням нормативного змісту свідомості [39; 46].

Вона поділяє цінності на два класи:

1. Термінальні (цінності-цілі)
2. Інструментальні (цінності-засоби)

Процедура: респонденту пропонується два списки: 18 термінальних цінностей і 18 інструментальних цінностей [56].

Ранжування: Респондент розташовує цінності в порядку особистої важливості.

Оцінка й інтерпретація:

Результати групуються у змістовні блоки (особистісні, суспільні, професійні; індивідуалістичні, конформістські, альтруїстичні) [46].

Методика є універсальною, але має недолік — можливий вплив соціальної бажаності відповідей [38].

Методика «Мотивація успіху та страх невдачі» (А. А. Реан)

Методика розроблена для діагностики домінуючого мотиваційного полюсу — орієнтації на успіх чи уникнення невдач [38].

Структура: Опитувальник із 20 тверджень.

Відповіді: «Так» / «Ні».

Показники:

Мотивація успіху — орієнтація на конструктивний результат

Мотивація уникнення невдач — орієнтація на уникнення поразки

Рівень домагань: Визначає готовність брати складні завдання [25].

Обробка: Підрахунок балів за ключем.

Життєві принципи за методикою Х'юза

Методика використовується для додаткового аналізу ціннісної спрямованості особистості.

Призначена для вивчення ранжованих життєвих принципів, дозволяє оцінити: пріоритети особистості, здатність долати труднощі через опору на внутрішні ресурси, ціннісну структуру та «філософію життя» [39; 46].

Методика допомагає визначити глибинні мотиви поведінки та змістові орієнтири волонтера, що критично важливо для дослідження якості його діяльності [25].

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз організації та методичного апарату емпіричного дослідження дозволяє зробити низку важливих висновків щодо його підґрунтя та надійності, що є критичним для магістерської роботи, спрямованої на вивчення такої чутливої теми, як мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерів в умовах війни.

Емпірична частина роботи була цілеспрямовано організована для комплексного вивчення мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів, які активно діють у воєнний час. Для досягнення цієї мети було сформовано широкий психодіагностичний інструментарій, що охоплює три ключові виміри особистості: ціннісний, мотиваційний та контекстуальний.

Ключовою особливістю організації дослідження, що підвищила його методичну точність, стало використання спеціально розробленого веб-ресурсу для проведення опитування. Це було викликано необхідністю коректно реалізувати методику ранжування цінностей М. Рокича, забезпечуючи інтуїтивний інтерфейс, максимально наближений до паперового тестування.

Застосування власного сайту дозволило впровадити об'єктивні механізми контролю валідності відповідей, зокрема фіксацію часу проходження та відсіювання анкет, заповнених надто швидко (встановлений мінімальний поріг — 10 хвилин). Крім того, надання респондентам автоматично згенерованого зворотного зв'язку (результатів та рекомендацій) підвищило їхню внутрішню мотивацію та відповідальність за якість наданих даних.

До вибірки було залучено 66 активних волонтерів з різних регіонів України, що забезпечило її репрезентативність для волонтерського руху в умовах кризи.

Віковий та освітній склад: Більшість респондентів — це молоді та люди середнього віку (25–44 роки), які становлять понад половину вибірки. Переважна більшість (понад 80%) має вищу освіту. Це свідчить про високий

рівень когнітивної рефлексії та усвідомленості щодо власних цінностей та мотивації.

Досвід: Вибірка майже порівну поділяється на волонтерів, які мали досвід до повномасштабного вторгнення (51,5%), та тих, хто долучився пізніше. При цьому домінують «довгограючі» волонтери: 71,2% працюють понад рік, що є важливим для аналізу стійкості, вигорання та трансформації цінностей.

Домінуюча мотивація: На етапі вхідного анкетування переважна більшість (90,9%) задекларувала основним мотивом «Бажання допомогти тим, хто цього потребує», а також значущими є мотиви соціальної взаємодії, відповідальності та патріотизму.

Для опрацювання даних, які включали порядкові та бінарні змінні, були обрані математичні та статистичні методи, що відповідають вимогам наукового дослідження. Зокрема, для встановлення взаємозв'язків між мотиваційними та ціннісними орієнтаціями застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

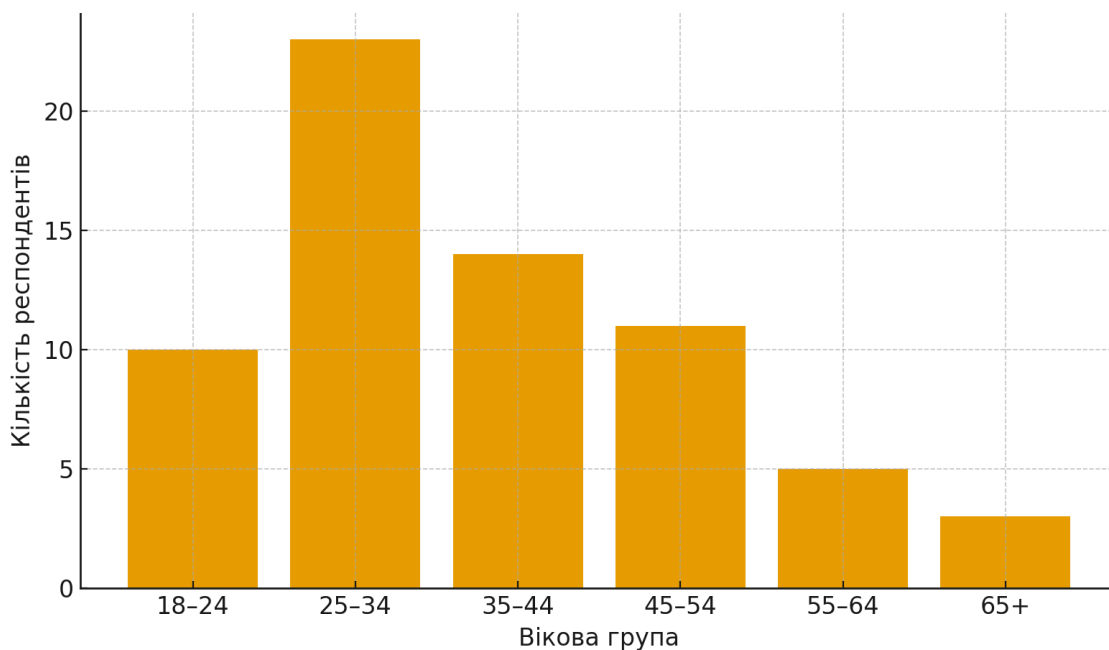
Таким чином, організація емпіричного дослідження поєднала необхідну гнучкість онлайн-формату з методичною точністю, що дозволяє отримати валідні та контрольовані дані для всебічного аналізу ціннісно-мотиваційних орієнтацій волонтерів в екстремальних умовах війни.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

3.1 Статистична обробка даних анкети та тестових методик

Вік

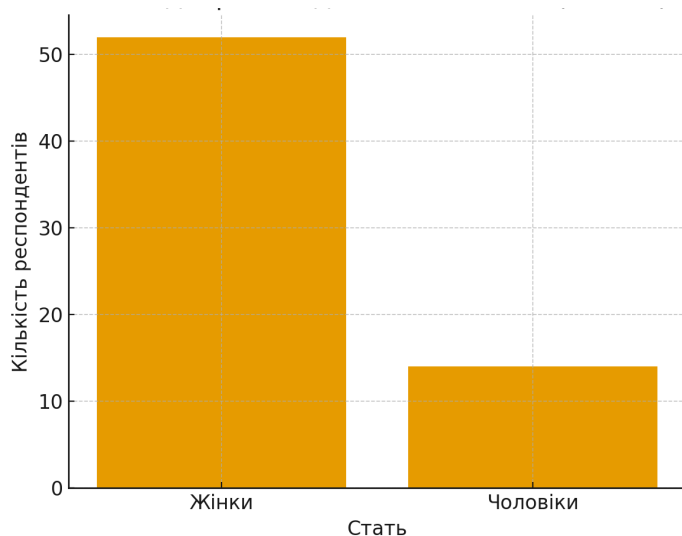
- 18–24 роки – 10 осіб (15,2 %)
- 25–34 роки – 23 (34,8 %)
- 35–44 роки – 14 (21,2 %)
- 45–54 роки – 11 (16,7 %)
- 55–64 роки – 5 (7,6 %)
- 65+ – 3 (4,5 %)

Рис. 3.1 Розподіл респондентів за віком

Коментар. Більшість – молоді та люди середнього віку (25–44 роки – понад половина вибірки). Це очікувано для волонтерських рухів під час війни: поєднання енергії молоді та професійного ресурсу «дорослих» груп.

Стать: Жіноча – 52 (78,8 %) Чоловіча – 14 (21,2 %)

Рис. 3.2 Розподіл респондентів за статтю

Освіта

- Магістр / спеціаліст – 37 (56,1 %)
- Бакалавр – 17 (25,8 %)
- Коледж / технікум – 6 (9,1 %)
- Загальноосвітня школа (11 класів) – 4 (6,1 %)
- Аспірантура / докторантура – 2 (3,0 %)

Коментар. Переважно люди з вищою освітою (понад 80 %). Це дозволяє припускати високий рівень когнітивної рефлексії щодо цінностей і мотивації – тобто їхні відповіді про цінності менш випадкові й більш усвідомлені.

Досвід до повномасштабного вторгнення (до 24.02.2022)

- Мали досвід – 34 (51,5 %)
- Не мали – 32 (48,5 %)

Тобто вибірка майже порівну поділяється на «досвідчених» і «нових» волонтерів.

Тривалість волонтерства під час війни

- Понад 1 рік – 47 (71,2 %)

- Від 6 міс. до 1 року – 6 (9,1 %)
- Від 3 до 6 місяців – 5 (7,6 %)
- Менше 3 місяців – 8 (12,1 %)

Коментар. Домінують «довгограючі» волонтери: більш ніж 70 % працюють волонтерами понад рік. Це важливо для інтерпретації вигорання, запиту на підтримку, трансформації цінностей — це не короткий «сплеск активності», а стійка участь.

Чи змінилися життєві цінності після початку війни?

- «Так, значно» – 34 (51,5 %)
- «Так, але не суттєво» – 22 (33,3 %)
- «Ні» – 10 (15,2 %)

Фактично 84,8 % респондентів відзначають певну зміну цінностей, і понад половина – значну.

Як це виглядає з урахуванням досвіду волонтерства до війни:

• І серед тих, хто мав досвід, і серед тих, хто не мав, приблизно половина вказують «так, значно» (близько 50–53 % у обох групах).

Тобто зміна цінностей є радше наслідком воєнної ситуації в цілому, а не тільки включення у волонтерство.

Сприйнятий особистий вплив волонтерства.

Через відкриті багатоваріантні відповіді виділяються основні ефекти (за наявністю ключових слів у відповідях):

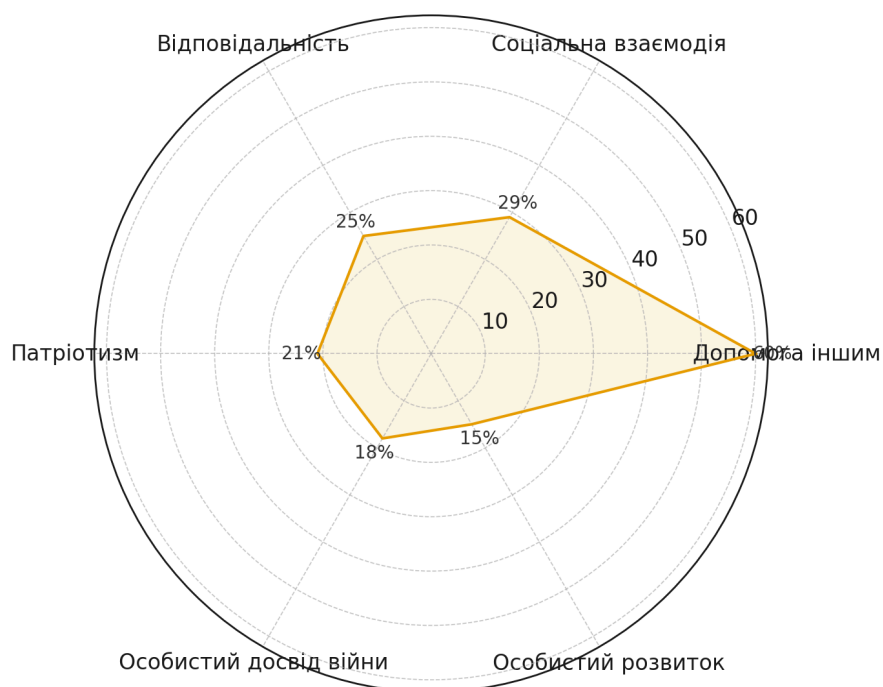
- «Змінилися пріоритети в житті» – у ~36 із 66 (близько 55 %)
- «Покращилися комунікативні навички» – у ~30 (≈45 %)
- «Став(ла) більш емпатійним(ою)» – ~13 (≈20 %)
- «Став(ла) більш рішучим(ою)» – ~16 (≈24 %)
- «Не вплинуло / ніяк» – лише 2 випадки

Коментар. Волонтерство працює як досвід, що змінює «я-концепцію»: люди переосмислюють пріоритети, підсилюють соціальні й комунікативні компетентності, підвищують емпатію та рішучість. Це прямо стикується з

концепцією ціннісно-мотиваційних змін як процесу особистісного зростання в умовах кризи.

Ключові мотиваційні фактори (кожен респондент міг обирати кілька):

- «Бажання допомогти тим, хто цього потребує» – 60 осіб (90,9 %)
- «Соціальна взаємодія / нові знайомства» – 29 (43,9 %)
- «Почуття відповідальності перед суспільством» – 25 (37,9 %)
- «Патріотизм» – 21 (31,8 %)
- «Особистий досвід війни (втрати, переселення тощо)» – 18 (27,3 %)
- «Особистий розвиток» – 15 (22,7 %)

Рис. 3.3 Структура мотивації до волонтерства

Коментар.

- Ядро мотивації – альтруїстична й гуманістична установка («допомогти тим, хто потребує») – це майже універсальний мотив у вибірці.
- Важливі також просоціальні (відповідальність, патріотизм, соціальна взаємодія) та его-розвивальні мотиви (особистий розвиток).

- Особистий досвід війни (втрата, переселення) виступає окремим «емоційно зарядженим» мотиватором.

Що заважає людям долучатися до волонтерства?

Частота згадування основних бар'єрів (по всій вибірці):

- «Брак часу» – 46 респондентів (69,7 %)
- «Невпевненість у своїх навичках» – 34 (51,5 %)
- «Страх відповідальності або складних завдань» – 30 (45,5 %)
- «Недостатня поінформованість» – 29 (43,9 %)
- «Відсутність фінансової мотивації» – 20 (30,3 %)
- «Байдужість» – 4 (6,1 %)

Основні бар'єри – реалістичні й «нормальні» людські обмеження (час, компетентність, страх труднощів), а не «тотальна байдужість». «Недостатня поінформованість» і «невпевненість у навичках» натякають на важливість просвітницьких програм і простих форматів залучення.

Таблиця 3.1

Розподіл напрямків подолання бар'єрів перед залученням волонтерів

Зміст відповіді	Кількість згадувань	% від усіх респондентів
Більше інформації про можливості волонтерства	41	62,10%
Чіткі та прості інструкції, алгоритми залучення	35	53,00%
Навчальні програми / тренінги для новачків	28	42,40%
Гнучкі формати участі (короткі зміни, разові задачі)	26	39,40%
Психологічна підтримка, супервізія, наставництво	22	33,30%
Краща організація роботи волонтерських центрів	21	31,80%
Матеріальна підтримка або покриття витрат	19	28,80%
Підсилення державної підтримки	14	21,20%
Розвиток спільнот і командної підтримки	12	18,20%
Мотиваційні кампанії / публічне визнання	9	13,60%

Коментарі та інтерпретації

1. Інформація — ключовий ресурс. Понад 60 % респондентів вказують, що бракує чіткої інформації, куди й кому можна допомогти.

Це добре корелює із загальним бар'єром «Недостатня поінформованість» (який згадували ~44 %).

Тобто “бар'єр → рішення” бачать у тому ж самому вимірі.

2. Потреба в структурованості (алгоритми, інструкції).

Більш ніж половина респондентів хочуть чітких покрокових інструкцій.

І це інтуїтивно дуже логічно: люди хочуть бути корисними, але бояться зробити щось неправильно.

3. Освітній запит: тренінги, наставництво.

42,4 % респондентів — це велика частка.

Особливо якщо врахувати, що рівень освіти у вибірці високий.

Інтерпретація:

У волонтерстві не вистачає професійної впевненості, навіть серед високоосвічених людей.

Вони хочуть розуміти правила, ризики, обов'язки.

4. Потреба в гнучких формах.

40 % респондентів хочуть зручних форматів:

- онлайн-волонтерство,
- мікрволонтерство,
- разові неважкі задачі.

Це добре співвідноситься з базовим бар'єром «брак часу» (~70 %).

5. Психологічна підтримка — третина голосів. Це важливий сигнал.

Особливо з огляду на те, що:

- майже половина згадувала *емоційне вигорання* як складність;
- лише 16,7 % прямо хочуть психологічної допомоги, але
- 33,3 % бачать її як засіб подолання бар'єрів.

6. Організаційні та системні рішення.

Це майже повністю збігається зі списком бар'єрів:

- дефіцит ресурсів → потрібна краща організація;
- бюрократія → спрощення процедур;
- недовіра або хаос → чіткіша робота центрів.

Важливий інсайт: респонденти бачать причину проблем не в собі («я боюсь», «я не знаю»), а в:

- брак інформації,
- неструктурованість процесів,
- слабка комунікація,
- неефективна організація.

Тобто волонтерство в Україні має величезний потенціал «вростання» у систему, але системі для цього треба реформуватися.

7. Потреба у спільноті

18 % хочуть мікрогрупи, дружні команди, підтримку однодумців.

Це невисокий показник, але важливий:

він може корелювати з:

- мотивацією «соціальна взаємодія»;
- відчуттям вигорання;
- тривалістю волонтерства > 1 року.

Це точка, де волонтерські центри можуть працювати через «клуби», «тусовки», спільні події.

8. Матеріальна підтримка

29 % — це більше, ніж зазвичай кажуть у публічному дискурсі («волонтери не думають про гроші»).

Припускаємо, що йдеться не про зарплату а про:

- компенсацію проїзду,
- харчування під час змін,
- покриття телефонного зв'язку,
- дрібні витрати.

Найскладніші виклики у волонтерській діяльності.

- «Недостатність ресурсів» – 36 (54,5 %)
- «Емоційне вигорання» – 31 (47,0 %)
- «Відсутність підтримки з боку держави» – 31 (47,0 %)
- «Бюрократичні труднощі» – 23 (34,8 %)
- «Фізичне навантаження» – 20 (30,3 %)

Коментар. Волонтерська діяльність в умовах війни відбувається на тлі хронічного дефіциту ресурсів та відчуття системної невідтриманості («державна не встигає / не підставляє плече»).

Емоційне вигорання – майже у половини, що вже саме по собі обґрунтовує блок про психологічну підтримку.

Психологічна підтримка

Відповіді на запитання «Чи хотіли б ви отримати психологічну підтримку у зв'язку з волонтерською діяльністю?»:

- «Так» – 11 (16,7 %)
- «Можливо» – 27 (40,9 %)
- «Ні» – 28 (42,4 %)

Тобто понад половина (57,6 %) або вже хочуть, або допускають потребу в психологічній підтримці.

Цікаво зіставити це з емоційним вигоранням (за відповідями про виклики):

- Серед тих, хто згадує емоційне вигорання як виклик, 19 із 31 (≈61 %) відповіли «Так» або «Можливо» щодо психологічної підтримки.

- Серед тих, хто не згадує вигорання, «Так»/«Можливо» – 19 із 35 (≈54 %). Різниця не драматична, але тенденція очевидна: з досвідом вигорання запит на підтримку дещо вищий.

Ще один цікавий зріз – тривалість волонтерства: навіть серед тих, хто волонтерить понад 1 рік, ~60 % у сумі відповідають «Так» або «Можливо»,

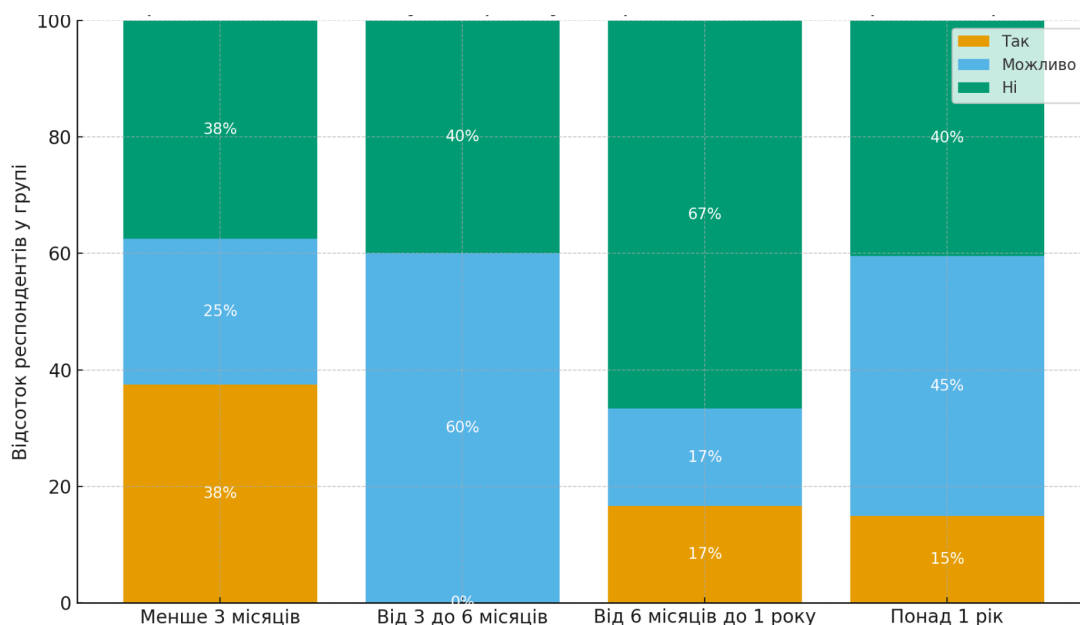
тобто тривалий досвід не «гартує» до такої міри, щоб потреба в підтримці зникла – навпаки, вона накопичується.

Таблиця 3.2

Розподіл тривалість волонтерства × відповідь про психологічну підтримку

Тривалість волонтерства	Так (%)	Можливо (%)	Ні (%)
Менше 3 місяців	37,5	25	37,5
Від 3 до 6 місяців	0	60	40
Від 6 місяців до 1 року	16,7	16,7	66,7
Понад 1 рік	14,9	44,7	40,4

Аналіз розподілу відповідей щодо бажання отримати психологічну підтримку залежно від тривалості волонтерства показав, що в усіх групах зафіксовано поєднання позицій «так», «можливо» та «ні», однак їх співвідношення відрізняється.

Рис. 3.4 Бажання отримати психологічну підтримку за тривалістю волонтерства

У групі волонтерів зі стажем понад один рік переважають відповіді «можливо» (44,7 %), що може свідчити про латентну потребу у підтримці за відсутності готовності відкрито декларувати її. Серед новачків (менше 3 місяців) частки «так» і «ні» є приблизно рівними (37,5 %), тоді як у групі 3–6 місяців 60 % респондентів обирають варіант «можливо».

Як дізналися про можливість стати волонтером?

- Від друзів / знайомих – 31 (47,0 %)
- Через соцмережі – 27 (40,9 %)
- Випадково на заході / акції – 3 (4,5 %)
- Інші поодинокі варіанти (через роботу, ЗМІ, власна ініціатива) – по 1–1,5 %

Коментар. Залучення волонтерів відбувається переважно через неформальні мережі (друзі, знайомі) та соціальні мережі онлайн.

Основні напрямки залучення

- Гуманітарна допомога – 35 (53,0 %)
- Інформаційна підтримка – 20 (30,3 %)
- Логістика – 10 (15,2 %)
- Психологічна допомога – 9 (13,6 %)
- Евакуація / допомога переселенцям – 6 (9,1 %)
- Відбудова / розбір завалів – 4 (6,1 %)
- Маскування (сітки тощо) – 2 (3,0 %)
- Військова допомога (прямо згадана) – 1 (1,5 %)

Коментар. Структура напрямків указує, що ядро діяльності – гуманітарна та інформаційна підтримка, з помітною часткою логістики та психологічної допомоги. Це дозволяє зв'язувати ціннісні пріоритети (допомога іншим, відповідальність, співпереживання) з конкретними формами діяльності.

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча (Списки А/Б)

Вхідні дані: два ранжовані списки по 18 позицій (термінальні та інструментальні цінності).

Нормування: кожне місце рангу $r \in \{1, \dots, 18\}$ перетворюється у «бал пріоритету» $s = 19 - r$ (від 18 до 1).

Групування: згідно з ключем — блоки «Особистісні/Суспільні/Професійні», вектори «Самоствердження/Спілкування/Справи», міжособистісні «Індивідуалістичні/Конформістські/Альтруїстичні».

Таблиця 3.3

Орієнтації за шкалами цінностей. Список А (термінальні)

код	цінність	середній ранг	Top1	частка у Top1, %	Top5	частка у Top5, %
3а	здоров'я (фізичне й психічне)	3.2	23	34.8	57	86.4
6а	любов (близькість)	5.76	7	10.6	38	57.6
1а	активне діяльне життя	5.73	8	12.1	35	53.0
2а	життєва мудрість	6.85	8	12.1	35	53.0
18а	впевненість у собі	8.44	3	4.5	27	40.9
7а	матеріально забезпечене життя	7.53	2	3.0	25	37.9
14а	свобода	7.95	7	10.6	24	36.4
15а	щасливе сімейне життя	9.52	3	4.5	20	30.3
8а	наявність хороших і вірних друзів	8.29	0	0.0	17	25.8
4а	цікава робота	8.56	0	0.0	13	19.7
10а	пізнання	10.11	1	1.5	8	12.1
17а	творчість	13.17	0	0.0	8	12.1
11а	продуктивне життя	11.21	1	1.5	7	10.6
12а	розвиток	10.83	1	1.5	6	9.1
5а	краса природи і мистецтва	10.86	1	1.5	5	7.6
9а	суспільне визнання	13.27	0	0.0	2	3.0
13а	розваги	14.76	1	1.5	2	3.0
16а	щастя інших	14.97	0	0.0	1	1.5

ТОП-5 за середнім рангом: 3а. здоров'я, 1а. активне діяльне життя, ба. любов, 2а. життєва мудрість, 7а. матеріально забезпечене життя (усі 18 термінальних були ранжовані кожним респондентом).

За змістовими блоками: Особистісні цінності найвище ($M \approx 7.43$) → далі Суспільні (≈ 10.43) ≈ Професійні (≈ 10.64).

Таблиця 3.4

Орієнтації за шкалами цінностей. Список Б (інструментальні)

код	цінність	середній ранг	Top1	частка у Top1, %	Top5	частка у Top5, %
1б	акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах	9.32	3	4.5	21	31.8
2б	вихованість (гарні манери)	7.77	3	4.5	24	36.4
3б	високі запити	11.82	2	3.0	10	15.2
4б	життєрадісність (почуття гумору)	5.14	11	16.7	42	63.6
5б	ретельність (дисциплінованість)	9.68	0	0.0	13	19.7
6б	незалежність	4.59	13	19.7	48	72.7
7б	непримиренність до недоліків	15.32	0	0.0	1	1.5
8б	освіченість	6.82	7	10.6	28	42.4
9б	відповідальність	6.5	6	9.1	29	43.9
10б	раціоналізм	8.65	2	3.0	14	21.2
11б	самоконтроль	10.39	0	0.0	7	10.6
12б	сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів	10.11	0	0.0	13	19.7
13б	тверда воля	11.53	0	0.0	8	12.1
14б	терпимість	12.89	1	1.5	5	7.6
15б	широта поглядів	10.56	2	3.0	13	19.7
16б	чесність (правдивість, щирість)	6.15	15	22.7	37	56.1
17б	ефективність у справах	12.97	0	0.0	5	7.6
18б	чуйність (дбайливість)	10.79	1	1.5	12	18.2

1. Незалежність — 4,59
2. Життєрадісність — 5,14

3. Чесність — 6,15
4. Відповідальність — 6,50
5. Освіченість — 6,82
6. Вихованість — 7,77
7. Раціоналізм — 8,65
8. Акуратність — 9,32
9. Ретельність/дисциплінованість — 9,68
10. Сміливість у відстоюванні поглядів — 10,11

ТОП-5: частіше виходять уперед 6б. незалежність, 4б. життєрадісність, 16б. чесність, 9б. відповідальність, 8б. освіченість.

За змістовими блоками: Особистісні ($M \approx 7.55$) → Професійні (≈ 10.24) → Суспільні (≈ 10.71).

Таблиця 3.5

Групування цінностей. Блок 1

Група	Перелік кодів	Середній ранг
Особистісні	2а, 3а, 6а, 12а, 15а, 18а, 1б, 2б, 4б, 9б, 11б, 16б	7.47
Суспільні	1а, 5а, 8а, 13а, 14а, 16а, 6б, 7б, 12б, 14б, 15б, 18б	9.75
Професійні	4а, 7а, 9а, 10а, 11а, 17а, 3б, 5б, 8б, 10б, 13б, 17б	10.39

Інтерпретація:

- Найважливішими є особистісні цінності → внутрішня орієнтація, розвиток, саморефлексія.
- Суспільні дещо слабші, але у волонтерів вони все одно високі.
- Професійні — найнижче, тобто волонтери мотивовані не прагненням досягнень чи статусу.

Таблиця 3.6

Групування цінностей. Блок 2

Група	Перелік кодів	Середній ранг
Самоствердження	2а, 3а, 9а, 12а, 16а, 18а, 3б, 6б, 8б, 11б, 12б, 16б	9.20
Спілкування	1а, 5а, 6а, 8а, 13а, 15а, 1б, 4б, 7б, 14б, 15б, 18б	9.55
Справи	4а, 7а, 10а, 11а, 14а, 17а, 2б, 5б, 9б, 10б, 13б, 17б	9.58

Інтерпретація: волонтери найбільше тяжіють до самоствердження → впевненості, власної активності. Спілкування / Справи майже на одному рівні — збалансований соціальний і діяльнісний вектори.

Таблиця 3.7

Групування цінностей. Блок 3

Група	Перелік кодів	Середній ранг
Індивідуалістичні	1а, 3а, 9а, 12а, 14а, 17а, 3б, 6б, 9б, 12б, 13б, 16б	9.01
Конформістські	4а, 6а, 7а, 8а, 13а, 18а, 2б, 4б, 5б, 8б, 11б, 17б	9.67
Альтруїстичні	2а, 5а, 10а, 11а, 15а, 16а, 1б, 7б, 10б, 14б, 15б, 18б	10.48

Інтерпретація:

- Найсильніше виражений кластер — індивідуалістичні цінності (свобода, незалежність, здоров'я, самоконтроль).
- Конформістські посередині → волонтери здатні до співпраці, але не за рахунок автономії.
- Альтруїстичні мають найвищий середній ранг → вони важливі, але НЕ є основною рушійною силою волонтерства (що дуже цікаво!).

Таблиця 3.8

Зведена таблиця всіх груп

Напрямок	Група	Середній ранг
Блок цінностей	Особистісні	7.47
	Суспільні	9.75
	Професійні	10.39
Вектори діяльності	Самоствердження	9.20
	Спілкування	9.55
	Справи	9.58
Міжособистісні	Індивідуалістичні	09.01
	Конформістські	9.67
	Альтруїстичні	10.48

Особистісний блок — найважливіший (ранг 7.47).

У поведінковому аспекті провідним є самоствердження.

У міжособистісних відносинах переважають індивідуалістичні орієнтації.

Альтруїзм помітний, але не домінує, що підкреслює:

волонтерство базується не на жертвуванні, а на активній позиції, автономії та самореалізації.

Додатково варто зазначити, що поєднання індивідуалістичних тенденцій із вираженим самоствердженням свідчить про зрілий тип особистісної

регуляції: волонтери розглядають свою діяльність не лише як зовнішній обов'язок, а як простір для реалізації власної ефективності та компетентності. У цьому контексті альтруїзм не зникає, а «вписується» у структуровану систему особистісних цінностей, де допомога іншим поєднується з прагненням внутрішньої цілісності.

Також показовим є те, що індивідуалістичні установки не суперечать волонтерству, а навпаки — забезпечують його сталість. Це узгоджується з сучасними теоріями перспективної мотивації, які підкреслюють значення автономії у підтриманні довготривалої активності. Такий тип мотиваційно-ціннісної структури дозволяє волонтерам краще витримувати навантаження, менш гостро реагувати на фрустраційні фактори та зберігати сталість намірів навіть у складних умовах воєнного часу.

Методика «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (методика О. Реана)

Вхідні дані: 20 дихотомічних відповідей («так/ні»).

Підрахунок: 1 бал за «так» на твердженнях {1,2,3,6,8,10,11,12,14,16,18,19,20} і за «ні» на {4,5,7,9,13,15,17}; інше — 0. Сума 0–20.

Інтерпретація: 1–7 — мотивація уникнення невдачі; 8–13 — невиражений полюс (8–9 ближче до уникнення; 12–13 ближче до успіху); 14–20 — мотивація на успіх.

Розподіл (n=66):

Мотивація до успіху — 31 ос.;

проміжна ближче до успіху (12–13 балів) — 24;

проміжна нейтральна — 9;

проміжна ближче до уникнення невдачі (8–9 балів) — 2.

Ранжування «Життєві принципи» за методикою Х'юза

Вхідні дані: обрані/ранжовані респондентом принципи за важливістю від 1 (найважливіший) до 22 (найменш важливий).

Вираховано середнє арифметичне всіх цих рангів.

Показник «% у топ-5» показує, який відсоток респондентів поставив певний життєвий принцип серед п'яти найважливіших для себе (тобто присвоїв ранги від 1 до 5).

Таблиця 3.9

Розподіл показників життєвих принципів

Принцип	Середній ранг	Кількість у топ-5	% у топ-5
Свобода	4.2	50.0	75.8
Чесність	5.3	40.0	60.6
Задоволення від життя	7.2	30.0	45.5
Вірні друзі	7.5	29.0	43.9
Соціальна справедливість	8.8	22.0	33.3
Національна безпека	9.4	20.0	30.3
Мир в усьому світі	9.8	26.0	39.4
Рівність	10.4	12.0	18.2
Матеріальне благополуччя	10.7	17.0	25.8
Цікаве життя	11.6	15.0	22.7
Мудрість	11.8	8.0	12.1
Широта мислення	11.9	10.0	15.2
Захист навколишнього середовища	12.3	11.0	16.7
Ввічливість	12.7	5.0	7.6
Щирість	12.8	12.0	18.2
Пошук сенсу життя	12.9	9.0	13.6
Допомога іншим	13.1	5.0	7.6
Успішність	14.4	3.0	4.5
Творчість	14.7	2.0	3.0
Сумлінність	16.5	0.0	0.0
Духовне життя	16.6	4.0	6.1
Соціальне визнання	18.2	0.0	0.0

За результатами ранжування 22 життєвих принципів волонтерів, найбільш значущими виявилися «Свобода» (середній ранг = 4,24; 75,8 % у топ-5) та «Чесність» (5,33; 60,6 %). Ці принципи можна віднести до кластеру самоствердження і моральної автономії, що свідчить про цінність незалежності мислення та дій у поєднанні з високими етичними стандартами.

Далі за частотою згадування у провідних позиціях ідуть «Задоволення від життя» (7,18; 45,5 %) та «Вірні друзі» (7,45; 43,9 %), які формують комунікативно-гедоністичний кластер — орієнтацію на гармонію, емоційне благополуччя і підтримку міжособистісних зв'язків.

П'яту позицію займає «Соціальна справедливість» (8,79; 33,3 %), що відображає громадянсько-альтруїстичний напрям цінностей — потребу у справедливому суспільному устрої та допомозі іншим.

Таким чином, у системі життєвих принципів волонтерів чітко простежуються три основні ціннісні кластери:

1. Автономно-етичний – «Свобода», «Чесність»;
2. Соціально-комунікативний – «Вірні друзі», «Задоволення від життя»;
3. Альтруїстично-суспільний – «Соціальна справедливість», «Допомога іншим», «Мир у світі» (другорядна група за частотою).

Ця структура свідчить, що волонтери орієнтуються переважно на внутрішні моральні принципи, взаємопідтримку та гуманістичні ідеали, що узгоджується з їх діяльністю в умовах воєнного часу.

3.2 Статистичний аналіз результатів обробки даних

Статистична обробка даних у цьому розділі спрямована на те, щоб отримати емпірично підтвержені висновки щодо структури цінностей, рівня їхньої вираженості та взаємозв'язку з іншими показниками, зокрема —

мотивацією, стресовими реакціями, особистісними характеристиками та соціально-демографічними особливостями.

У цьому підрозділі послідовно застосовано комплекс непараметричних статистичних методів, що забезпечують валідність інтерпретації психологічних даних. На першому етапі здійснено перевірку розподілу змінних за критерієм нормальності, що дозволило визначити оптимальні підходи до подальшого аналізу. Наступним кроком став порівняльний аналіз показників у підгрупах (кластерів), виокремлених на основі домінуючих ціннісних орієнтацій та мотиваційних особливостей волонтерів. Для цього використано критерій Манна–Уїтні, який є релевантним у випадках, коли дані не відповідають нормальному розподілу або мають порядковий характер.

Окрему увагу приділено встановленню кореляційних зв'язків між термінальними та інструментальними цінностями за методикою М. Рокича, мотивацією досягнення/уникнення за методикою О. Реана, життєвими принципами за Х'юзом. Використання коефіцієнта рангової кореляції Спірмена дозволило з'ясувати, які саме цінності та мотиваційні компоненти виступають предикторами поведінкової активності волонтерів у кризових умовах.

3.2.1. Зв'язок досвіду волонтерства з ціннісними орієнтаціями особистості

З метою вивчення того, як особливості волонтерського досвіду пов'язані з ціннісними орієнтаціями особистості, було проведено кореляційний аналіз між показниками досвіду волонтерства та інтегральними індексами цінностей за методикою М. Рокича.

Як показано у підрозділі 3.1, на основі «Списку А» та «Списку Б» були розраховані групові індекси за трьома змістовими блоками («Особистісні», «Суспільні», «Професійні»), трьома векторами спрямованості («Самоствердження», «Спілкування», «Справи») та трьома

міжособистісними кластерами («Індивідуалістичні», «Конформістські», «Альтруїстичні»). Середні ранги засвідчили найвищу значущість особистісних цінностей та відносно нижчу позицію суспільних і професійних, а також провідну роль вектора самоствердження й індивідуалістичних орієнтацій.

Для оцінки зв'язку досвіду волонтерства з цими індексами було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена ρ , що є доцільним при порядковому рівні вимірювання змінних.

У ролі предикторів виступали:

- тривалість волонтерства під час війни (4 градації: «менше 3 місяців», «3–6 місяців», «6–12 місяців», «понад 1 рік»);
- досвід волонтерської діяльності до 24.02.2022 (0 – «не мав/ла», 1 – «мав/ла»).

Критеріальними змінними були середні ранги дев'яти індексів цінностей.

Таблиця 3.10

Зв'язок показників досвіду волонтерства з індексами ціннісних орієнтацій (коефіцієнт кореляції Спірмена ρ , N = 66)

Індекс цінностей	ρ з тривалістю волонтерства	ρ	ρ з досвідом до 24.02.2022	ρ
Особистісні	-0,015	0,907	-0,072	0,567
Суспільні	-0,006	0,963	0,255	0,039
Професійні	-0,007	0,953	-0,197	0,112
Самоствердження	0,196	0,116	-0,084	0,5
Спілкування	-0,21	0,091	0,104	0,408
Справи	0,051	0,684	-0,136	0,275
Індивідуалістичні	0,26	0,035	0,054	0,666
Конформістські	-0,11	0,381	-0,031	0,804
Альтруїстичні	-0,045	0,723	-0,035	0,78

Інтерпретація результатів. Єдиний статистично значущий зв'язок між показниками тривалості волонтерства та ціннісними індексами було виявлено для індивідуалістичних цінностей ($\rho = 0,26$; $p = 0,035$). Додатний знак коефіцієнта вказує, що зі зростанням тривалості волонтерської діяльності зростає середній ранг індивідуалістичних цінностей, тобто вони стають дещо менш пріоритетними у загальній системі цінностей волонтерів.

З огляду на те, що у груповому профілі (розділ 3.1) індивідуалістичні орієнтації загалом займають одну з провідних позицій, цей результат можна трактувати як певний зсув акцентів у міру накопичення волонтерського досвіду. На початкових етапах участі волонтерство, імовірно, виконує для особистості функцію самоствердження, підтримки автономії, відчуття власної ефективності. У міру того як діяльність стає тривалою та звичною, жорсткий акцент на «Я-центричності» дещо пом'якшується, поступаючись місцем іншим вимірам – взаємодії, спільній справі, відповідальності за групу.

Тенденційні (але не досягли статистичної значущості на рівні $p < 0,05$) зв'язки з індексами самоствердження ($\rho = 0,20$; $p = 0,116$) та спілкування ($\rho = -0,21$; $p = 0,091$) підтримують цю логіку: зі збільшенням стажу волонтерства самоствердний компонент дещо втрачає пріоритет, тоді як значущість цінностей, пов'язаних із міжособистісними контактами та комунікацією, має тенденцію до зростання.

Другий статистично значущий результат стосується зв'язку довоєнного волонтерського досвіду із суспільним блоком цінностей ($\rho = 0,255$; $p = 0,039$). Додатний коефіцієнт вказує, що у респондентів, які мали волонтерський досвід ще до повномасштабного вторгнення, середній ранг суспільних цінностей є вищим, тобто вони займають дещо нижчу позицію в їхній актуальній ієрархії, ніж у тих, хто долучився до волонтерства вже в умовах війни.

Цей результат не означає «відсутності соціальної відповідальності» у довоєнних волонтерів. Скоріше, він відображає різні шляхи входження у волонтерство:

- для нових волонтерів, які почали діяльність після 24.02.2022, суспільні цінності (справедливість, добробут інших, національна безпека тощо) можуть переживатися більш гостро й емоційно, що підвищує їхню суб'єктивну значущість;

- для тих, хто волонтерив і раніше, волонтерство часто є усталеною практикою, вбудованою у стиль життя, тому суспільний блок цінностей менш «підігртий» ситуаційно, але більше поєднаний з діяльним і, частково, професійним виміром (що відображається тенденційним, хоч і незначущим зв'язком із професійними цінностями: $\rho = -0,20$; $p = 0,112$).

Отримані результати дозволяють зробити кілька принципових висновків для розуміння мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів в умовах війни:

1. Тривалий волонтерський досвід пов'язаний з певною трансформацією акцентів у системі цінностей: індивідуалістичні та самоствердні орієнтації поступово втрачають домінуюче становище, а роль міжособистісного виміру (спілкування, команда, приналежність до спільноти) посилюється.

2. Наявність довоєнного волонтерського досвіду пов'язана з менш «романтизованим» акцентом на суспільних цінностях та більш діяльністю, робочою логікою залученості. Для таких волонтерів волонтерство є не лише реалізацією ідеалів, а й формою звичної, компетентної діяльності.

3. Загалом же волонтерська активність у воєнний час виступає способом реалізації вже сформованої мотиваційно-ціннісної системи, де поєднуються потреба в самоствердженні, збереженні суб'єктності та прагнення підтримати інших у ситуації суспільної загрози.

3.2.2. Зв'язок типу мотивації (успіх / уникнення невдачі) з ціннісними кластерами особистості

У цьому підпункті проаналізовано взаємозв'язок типу мотивації досягнення за методикою А. Реана «Мотивація успіху і боязнь невдачі» та ціннісних кластерів, виділених на основі методики М. Рокіча. Вибірка включала 66 волонтерів, які виконали обидві методики в межах єдиного дослідження.

Проведений аналіз показав, що у вибірці не виявлено жодного респондента з яскраво вираженою мотивацією уникнення невдачі (1–7 балів). Середній показник мотивації становив 13,5 бала ($\sigma \approx 2,16$), що загалом відповідає переважанню позитивної орієнтації на досягнення успіху в діяльності.

Ціннісні орієнтації, як і у підрозділі 3.1, аналізувалися у вигляді індексів середніх рангів за кластерами:

Таблиця 3.11

Кореляція між показником мотивації успіху та індексами ціннісних кластерів (ρ Спірмена, $N = 66$)

Ціннісний кластер	ρ (мотивація успіху $\times$ середній ранг кластера)	p
Особистісні	-0,164	0,184
Суспільні	0,285	0,018
Професійні	-0,179	0,144
Самоствердження	-0,096	0,439
Спілкування	0,168	0,172
Справи	-0,157	0,202
Індивідуалістичні	0,075	0,545
Конформістські	0,132	0,287
Альтруїстичні	-0,155	0,209

Зі зростанням мотивації успіху середній ранг знижується, тобто кластер набуває більшої значущості. Позитивні значення ρ означають протилежну тенденцію — цінності втрачають пріоритет.

Єдиний статистично значущий зв'язок виявлено між показником мотивації успіху та суспільним блоком цінностей ($\rho = 0,285$; $p = 0,018$). Додатний знак коефіцієнта свідчить про те, що зі зростанням мотивації успіху суспільні цінності отримують вищий середній ранг, тобто стають відносно менш пріоритетними у загальній ієрархії.

Цей результат доповнює узагальнений ціннісний профіль, описаний у підрозділі 3.1, де вже було показано, що в групі волонтерів найбільш значущими є особистісні цінності, тоді як суспільні загалом посідають нижчі позиції у ранговому ряду. У поєднанні з цим профілем кореляційні дані дозволяють зробити висновок, що більш виражена орієнтація на успіх пов'язана з певним послабленням акценту на суспільних, надособистісних цілях (соціальна справедливість, добробут суспільства, мир, розвиток країни тощо) на користь інших сфер самореалізації.

Зв'язки з індивідуалістичними, конформістськими та альтруїстичними орієнтаціями статистично незначущі ($|\rho| < 0,16$; $p > 0,20$), що свідчить про відсутність чітко вираженої монотонної залежності між типом мотивації успіху/невдачі та міжособистісною спрямованістю цінностей.

Таким чином:

Домінування мотивації успіху (у поєднанні з відсутністю вираженої мотивації уникнення невдачі) вказує на загалом активну, орієнтовану на досягнення позицію більшості волонтерів. Для значної частини респондентів волонтерство виступає полем, де вони прагнуть не просто «не зазнати поразки», а реально досягти результату, вплинути на ситуацію.

Позитивний зв'язок мотивації успіху з підвищенням рангу суспільних цінностей свідчить, що сильна орієнтація на успіх частково зміщує акцент з абстрактно-суспільних ідеалів у бік особистісної та діяльнісної самореалізації.

У цьому смислі мотивація успіху більше «прив'язує» волонтера до того, *як він справляється*, ніж до того, *якими саме суспільними цілями він керується*.

Водночас відсутність сильних зв'язків із альтруїстичними кластерами свідчить, що орієнтація на успіх і просоціальна спрямованість не є антагоністичними. Швидше йдеться про те, що у структурі мотивації волонтерів особистісно-досягальні й громадянсько-ціннісні компоненти співіснують, але різні люди по-різному розставляють між ними акценти.

3.2.3. Суб'єктивно пережита зміна цінностей та емпіричні ціннісні профілі волонтерів

У цьому підпункті проаналізовано взаємозв'язок між суб'єктивним відчуттям зміни життєвих цінностей після початку війни та об'єктивно вимірними ціннісними профілями за методикою М. Рокіча.

За результатами опитування більшість волонтерів суб'єктивно фіксують зміну власних цінностей: понад половина респондентів вказали, що їхні життєві орієнтири змінилися «значно», ще приблизно третина – що змінилися «але не суттєво», і лише відносно невелика частка опитаних повідомила, що війна не призвела до помітної переоцінки цінностей. Таким чином, в групі волонтерів загалом домінує уявлення про ціннісну перебудову у зв'язку з воєнними подіями.

Для виявлення зв'язку між суб'єктивною оцінкою зміни цінностей та реальними ціннісними профілями було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена r . Відповіді на запитання «Чи змінилися...» були закодовані як порядкова змінна (1 – «Ні», 2 – «Так, але не суттєво», 3 – «Так, значно»). У ролі критеріальних змінних виступали середні ранги кожного з дев'яти ціннісних кластерів (нижчий ранг відповідає вищій значущості кластера).

Таблиця 3.11

Кореляція між суб'єктивною зміною життєвих цінностей та індексами ціннісних кластерів (ρ Спірмена, N = 66)

Ціннісний кластер	ρ (зміна цінностей $\times$ середній ранг кластера)	p
Особистісні	-0,276	0,025
Суспільні	-0,133	0,288
Професійні	0,403	0,001
Самоствердження	-0,053	0,67
Спілкування	-0,237	0,055
Справи	0,313	0,011
Індивідуалістичні	0,031	0,807
Конформістські	0,174	0,162
Альтруїстичні	-0,092	0,463

Статистично значущий негативний зв'язок між суб'єктивною зміною життєвих цінностей та особистісним блоком ($\rho = -0,276$; $p = 0,025$) свідчить, що у волонтерів, які частіше зазначають «Так, значно», особистісні цінності посідають більш високі позиції в ієрархії (тобто мають нижчий середній ранг). Інакше кажучи, саме ті респонденти, які суб'єктивно переживають війну як час радикальної переоцінки життєвих орієнтирів, виявляють посилення пріоритетності особистісних цінностей (здоров'я, внутрішня гармонія, щасливе сімейне життя, любов, самоповага, самореалізація тощо).

Це узгоджується з якісними описами впливу волонтерства та війни («Змінилися пріоритети в житті», «Почав більше цінувати близьких» тощо) і дозволяє інтерпретувати суб'єктивний досвід «ціннісної перебудови» як зміщення фокусу з периферійних, інструментальних цілей на базові екзистенційні орієнтири.

Зниження пріоритету професійних цінностей і вектора «Справи»

Два інші статистично значущі зв'язки стосуються професійного блоку та вектора «Справи»:

- Професійні цінності: $\rho = 0,403$; $p = 0,001$;
- Справи: $\rho = 0,313$; $p = 0,011$.

Позитивний знак цих коефіцієнтів означає, що у респондентів, які частіше повідомляють про значну зміну життєвих цінностей, професійні орієнтації та цінності, пов'язані з діяльнісною ефективністю, посідають відносно нижчі позиції в системі пріоритетів. Тобто чим сильніше людина переживає переоцінку цінностей у зв'язку з війною, тим менше у її поточному ціннісному профілі домінують установки типу «кар'єрна реалізація», «успіх у професії», «ефективне виконання завдань», «результативність» як центральні життєві орієнтири.

Узагальнюючи, можна сказати, що суб'єктивна «ціннісна криза» війни для багатьох волонтерів означає не лише посилення значущості особистісного та сімейного вимірів, а й певне «відступання» професійно-діяльнісного фокусу. Професійні цілі не зникають, але перестають бути безумовним ядром життєвої стратегії, поступаючись місцем питанням «хто я» і «для кого/чого я дію».

Вектор «Справа» (як діяльнісна спрямованість загалом) демонструє подібну тенденцію: при більш вираженому відчутті зміни цінностей він набуває меншої пріоритетності. Це може відображати відчуття, що в умовах війни не стільки «справи» як такі визначають сенс життя, скільки цінності, які стоять за ними, і люди, заради яких вони здійснюються.

Результати цього блоку дозволяють зробити кілька принципових висновків:

1. Суб'єктивне відчуття зміни життєвих цінностей у волонтерів пов'язане з посиленням особистісного блоку цінностей. Ті, хто переживає війну як подію, що «значно» змінює їхні цінності, виявляють більш високий пріоритет здоров'я, сім'ї, внутрішньої гармонії, любові та самореалізації.

2. Разом із цим відбувається відносно «відступання» професійно-діяльнісних орієнтацій. Професійні цілі та вектор «справ» втрачають роль безумовного ядра життєвої стратегії, що може відображати загальну переорієнтацію з логіки кар'єрного зростання на логіку життєвої та моральної стійкості в умовах війни.

3. Міжособистісна спрямованість (індивідуалістична, конформістська, альтруїстична) залишається відносно стабільною, що свідчить: суб'єктивно пережита «ціннісна перебудова» стосується насамперед балансу між особистісним і професійним, а не кардинальної зміни базового стилю взаємодії з іншими.

У контексті теми дослідження це дозволяє розглядати волонтерство в умовах війни як механізм не стільки формування нових цінностей, скільки актуалізації вже наявних особистісних орієнтирів і перегляду їхньої ваги відносно професійно-діяльнісної сфери. Іншими словами, війна та волонтерська діяльність стають каталізатором того, що було закладено раніше, але тепер виходить на передній план і починає структурувати життєву мотивацію на новому рівні.

3.2.4. Психологічна підтримка, емоційне вигорання та їх зв'язок із досвідом волонтерства і мотивацією досягнення

У цьому підпункті розглядаються взаємозв'язки між запитом на психологічну підтримку, досвідом емоційного вигорання, та показниками досвіду волонтерства (тривалість участі, досвід до 24.02.2022) і мотивації успіху / уникнення невдачі за методикою А. Реана.

Понад половина волонтерів (57,6 %) принаймні допускають потребу у психологічній підтримці («Так» або «Можливо»), навіть якщо не всі прямо її запитують. Для оцінки емоційного вигорання використовувалася відповідь на запитання:

«Які виклики ви вважаєте найскладнішими у своїй волонтерській діяльності?»).

На цій основі було виділено дві групи:

- ті, хто згадує емоційне вигорання серед найскладніших викликів (31 особа; 47,0 %),
- ті, хто не згадує емоційне вигорання (35 осіб; 53,0 %).

Досвід волонтерства описувався за двома показниками:

- тривалість волонтерства під час війни («Менше 3 місяців», «Від 3 до 6 місяців», «Від 6 місяців до 1 року», «Понад 1 рік»);
- досвід волонтерства до 24.02.2022 (так / ні).

Мотивація досягнення оцінювалася за методикою А. Реана «Мотивація успіху і боязнь невдачі». У вибірці показник коливався від 9 до 17 балів, середнє значення становило 13,5 бала; тобто загалом у волонтерів переважає орієнтація на успіх, а яскраво вираженої мотивації уникнення невдачі не виявлено.

Для виявлення взаємозв'язків між змінними було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена ρ .

- Відповіді щодо психологічної підтримки кодувалися як порядкова змінна:

1 – «Ні», 2 – «Можливо», 3 – «Так» (зростання значення – більший запит на підтримку).

- Факт згадування емоційного вигорання кодувався як бінарна змінна: 0 – не згадує; 1 – згадує.

- Тривалість волонтерства кодувалася від 1 до 4 (від найменшого стажу до понад року).

- Досвід до війни: 0 – «Ні», 1 – «Так».

- Мотивація успіху – сумарний кількісний бал за методикою Реана.

Таблиця 3.12

Кореляція запиту на психологічну підтримку з показниками досвіду та мотивації (р Спірмена, N = 66)

Показник	ρ (психологічна підтримка)	p
Тривалість волонтерства	-0,01	0,94
Досвід волонтерства до 24.02.2022	0,11	0,37
Мотивація успіху (бал за Реаном)	-0,01	0,93
Емоційне вигорання (0/1)	0,15	0,24

Жоден зі зв'язків не досягає рівня статистичної значущості.

Таблиця 3.13

Кореляція досвіду волонтерства і мотивації досягнення з емоційним вигоранням (р Спірмена, N = 66)

Показник	ρ (емоційне вигорання 0/1)	p
Тривалість волонтерства	0,32	0,009
Досвід волонтерства до 24.02.2022	0,06	0,62
Мотивація успіху (бал за Реаном)	0,19	0,13
Запит на психологічну підтримку	0,15	0,24

Єдиний статистично значущий зв'язок отримано між тривалістю волонтерства та згадуванням емоційного вигорання ($\rho = 0,32$; $p = 0,009$). Це означає, що:

- серед волонтерів із невеликим стажем (до 1 року) частка тих, хто згадує емоційне вигорання серед найскладніших викликів, відносно невелика (приблизно 17–25 %);

- натомість серед тих, хто волонтерить понад 1 рік, емоційне вигорання згадують уже понад половина ($\approx 57\%$).

Отже, довготривала волонтерська участь значимо пов'язана з вищим ризиком емоційного виснаження. Це узгоджується з попередніми якісними даними анкети, де тривале навантаження, хронічна напруга й відповідальність за інших описувалися як ключові фактори втоми.

З погляду мотиваційно-ціннісних орієнтацій це означає, що готовність до тривалої волонтерської участі має зворотний бік: високий рівень залученості й відповідальності, підсилений цінностями самоствердження та внутрішньої автономії, з часом може супроводжуватися накопиченням емоційних витрат.

2. Емоційне вигорання, досвід до війни та мотивація успіху

Кореляції між емоційним вигоранням і:

- досвідом волонтерства до 24.02.2022 ($\rho = 0,06$; $p = 0,62$),
- мотивацією успіху за Реаном ($\rho = 0,19$; $p = 0,13$),

не досягають статистичної значущості. Напрямок зв'язку з мотивацією успіху (позитивний, але слабкий) дозволяє говорити лише про тенденцію: особи з дещо вищою орієнтацією на успіх трохи частіше повідомляють про емоційне виснаження, однак цей ефект не є стійким на рівні вибірки.

Таким чином:

- сам по собі довоєнний волонтерський досвід не захищає і не підвищує ризик вигорання – ключовим фактором виступає саме тривалість волонтерства у воєнний період, а не загальний «стаж» допомоги;
- мотивація успіху не є прямим предиктором вигорання, хоча підвищена орієнтація на результат може у частини волонтерів посилювати вимоги до себе й підвищувати вразливість до перевтоми.

3. Запит на психологічну підтримку: мало корелює, але показовий за частотами

Як показано в Таблиці 3.12, запит на психологічну підтримку не має значущих кореляцій ані з тривалістю волонтерства, ані з досвідом до війни, ані з мотивацією успіху чи згадуванням вигорання (усі $p > 0,23$). Цікаво, що:

- серед тих, хто згадує емоційне вигорання, 61,3 % відповідають «Так» або «Можливо» щодо бажання психологічної підтримки;

- серед тих, хто не згадує вигорання, частка відповідей «Так»/«Можливо» також досить висока – 54,3 %.

Тобто запит на психологічну підтримку є відносно високим незалежно від формального маркера вигорання. Для частини волонтерів психологічна допомога мислиться не лише як «лікування» вже наявного виснаження, а скоріше як ресурс підтримки в умовах хронічної невизначеності й навантаження.

Отримані результати дозволяють зробити кілька важливих висновків у контексті теми дослідження:

1. Емоційне вигорання є статистично пов'язаним насамперед із тривалістю волонтерства під час війни, а не з типом мотивації досягнення чи довоєнним досвідом. Це підкреслює, що навіть висока мотивація і «правильні» цінності не гарантують захищеності від виснаження за умов тривалого навантаження.

2. Запит на психологічну підтримку є відносно незалежним як від вигорання, так і від мотиваційних показників. Для багатьох волонтерів психологічна допомога виступає скоріше частиною ресурсного забезпечення діяльності, ніж виключно реакцією на кризовий стан. Це співвідноситься з ціннісною орієнтацією на відповідальність за власний стан і можливість «залишатися в строю» довше.

3. У сукупності з попередніми результатами (про зв'язок цінностей з досвідом, та взаємозв'язок мотивації успіху з ціннісними блоками) можна стверджувати, що волонтерство в умовах війни поєднує високі мотиваційні та

ціннісні ресурси з об'єктивними ризиками емоційного виснаження. Тому підтримка мотиваційно-ціннісної сфери волонтерів має включати не тільки підсилення просоціальних цінностей, а й системну психопрофілактику та доступ до психологічної допомоги, особливо для тих, хто залучений довготривало.

3.2.5. Мотивація до волонтерства у зв'язку з цінностями та напрямками діяльності

У цьому підпункті аналізується, що саме “підштовхує” волонтерів до участі та як ці мотиви співвідносяться з:

- ціннісними орієнтаціями (за методикою М. Рокіча);
- реальними напрямками волонтерської діяльності (гуманітарна допомога, логістика, медична / психологічна підтримка, відбудова тощо).

Як показано в розділі 3.1, у вибірці (N = 66) домінують такі декларовані мотиви волонтерства:

- «Бажання допомогти тим, хто цього потребує» – 60 осіб (90,9 %);
- «Соціальна взаємодія / нові знайомства» – 29 осіб (43,9 %);
- «Почуття відповідальності перед суспільством» – 25 осіб (37,9 %);
- «Патріотизм» – 21 особа (31,8 %);
- «Особистий досвід війни (втрати, переселення тощо)» – 18 осіб (27,3 %);
- «Особистий розвиток» – 15 осіб (22,7 %).

Тобто для більшості респондентів волонтерство – це насамперед конкретна допомога іншим, до якої приєднуються додаткові мотиви: громадянська відповідальність, патріотизм, прагнення до розвитку, пошук спільноти й пережитий особистий травматичний досвід.

За напрямками діяльності (також за даними 3.1) найбільш поширеними є:

- гуманітарна допомога – 53,0 %;

- інформаційна підтримка – 30,3 %;
- логістика – 15,2 %;
- психологічна допомога – 13,6 %;
- медична підтримка – 10,6 %;
- евакуація / допомога переселенцям – 9,1 %;
- відбудова / будівництво / прибирання наслідків обстрілів – 15,2 %;
- підтримка війська (маскування, допомога військовим тощо) – 9,1 %.

Ці цифри відображають, що основний масив вибірки – це волонтери, зайняті у гуманітарно-допоміжних напрямках, із помітною часткою тих, хто працює в інформаційних, логістичних, медичних, психологічних і військово-орієнтованих ініціативах.

Методика кореляційного аналізу

Для аналізу було використано:

- мотиви волонтерства – як дихотомічні змінні (0 – мотив не згадано, 1 – мотив згадано у відповіді на запитання «Що вас найбільше мотивує займатися волонтерською діяльністю?»);
- напрямки діяльності – також як дихотомічні змінні (0 – не задіяний/а, 1 – задіяний/а в напрямку);
- ціннісні орієнтації – як ранги окремих термінальних цінностей зі «Списку А» за методикою М. Рокіча (1 – найважливіша, 18 – найменш важлива).

Для цінностей було обрано показові позиції, які безпосередньо співвідносяться з мотиваційними блоками:

- «Щастя інших» (16а) – просоціальна, альтруїстична орієнтація;
- «Здоров'я» (3а) – базова особистісна цінність;
- «Розвиток» (12а) та «Пізнання» (10а) – саморозвиток, навчання, особистісне зростання;
- «Наявність хороших і вірних друзів» (8а) – міжособистісні контакти, соціальна підтримка.

Зв'язки між змінними оцінювалися за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена ρ , що дає змогу працювати з поєднанням бінарних та порядкових показників.

Таблиця 3.14

Зв'язки між мотивами до волонтерства та вибірковими життєвими цінностями (ρ Спірмена, N = 66)

Мотив волонтерства	Цінність	ρ	p
Особистий розвиток	«Пізнання» (10а)	-0,24	0,047
Соціальна взаємодія / нові знайомства	«Наявність хороших і вірних друзів» (8а)	-0,23	0,06

Інтерпретація.

1. Мотив «Особистий розвиток» та цінність «Пізнання»

Негативний коефіцієнт ($\rho = -0,24$; $p = 0,047$) означає, що респонденти, які прямо згадують особистий розвиток як мотив волонтерства, ставлять цінність «Пізнання» (можливість розширювати освіту, кругозір, інтелектуально зростати) на вищій позиції в індивідуальному ранжуванні (нижчий числовий ранг).

Тобто у тих волонтерів, для кого важливо «зростати» через участь у волонтерстві, вища загальна орієнтація на навчання й інтелектуальний розвиток як життєвий пріоритет. Це вказує на внутрішню узгодженість мотиваційно-ціннісної системи: волонтерство виступає не лише актом допомоги, а й каналом власного зростання, що добре вписується в їхню загальну цінність «розвитку» та «пізнання».

2. Мотив «Соціальна взаємодія» та цінність «Друзі»

Кореляція між мотивом «Соціальна взаємодія / нові знайомства» та цінністю «Наявність хороших і вірних друзів» також має негативний знак ($\rho = -0,23$; $p = 0,060$) і наближається до статистичної значущості.

Це означає, що ті, хто приходить у волонтерство з мотивом спілкування, розширення кола контактів, відчуття спільноти, частіше розташовують цінність друзів серед більш важливих життєвих пріоритетів. Іншими словами, потреба в надійних стосунках і “своїх людях” є не лише ситуативною, а й структурним елементом їхньої ціннісної системи.

3. Відсутність «жорсткої прив’язки» інших мотивів до окремих цінностей

Те, що для більшості інших комбінацій мотивів і цінностей зв’язки слабкі й статистично незначущі, говорить про важливу річ:

волонтерські мотиви не “прирастають” до однієї-двох окремих цінностей, а розгортаються на тлі комплексної ціннісної системи, описаної у розділі 3.1 (перевага особистісних цінностей, вектора самоствердження й індивідуалістичних орієнтацій, при помірному вираженні альтруїстичних та суспільних).

Таблиця 3.15

Зв’язки між мотивами волонтерства та напрямками діяльності

Мотив волонтерства	Напрямок діяльності	ρ	p
Бажання допомогти тим, хто цього потребує	Підтримка війська (маскування, допомога військовим)	-0,27	0,03
Почуття відповідальності перед суспільством	Інформаційна підтримка	0,23	0,06
Бажання допомогти тим, хто цього потребує	Інформаційна підтримка	0,21	0,093
Соціальна взаємодія / нові знайомства	Медична підтримка	-0,3	0,013
Соціальна взаємодія / нові знайомства	Підтримка війська (маскування, допомога військовим)	-0,28	0,023
Соціальна взаємодія / нові знайомства	Відбудова / будівництво / прибирання наслідків	0,22	0,073
Особистий досвід війни (втрати, переселення тощо)	Гуманітарна допомога	0,3	0,013

Інтерпретація.

1. Особистий досвід війни та гуманітарна допомога

Позитивна кореляція між мотивом «Особистий досвід війни (втрати, переселення тощо)» та залученням до гуманітарної допомоги ($\rho = 0,30$; $p = 0,013$) означає, що серед тих, хто особисто пережив втрати, вимушене переселення чи інші травматичні наслідки війни, частка волонтерів, зайнятих у гуманітарних проектах, істотно вища, ніж серед тих, хто такого досвіду не має.

Інакше кажучи, власний травматичний досвід штовхає людей до діяльності, безпосередньо спрямованої на підтримку інших постраждалих (роздача гуманітарної допомоги, робота з переселенцями тощо). Гуманітарний напрям у цьому сенсі виступає формою ідентифікації з постраждалими: «я був(ла) на їхньому місці – я знаю, що таке отримати цю допомогу».

2. Соціальна мотивація та напрями з високою/низькою соціальною взаємодією

Негативні кореляції мотиву «Соціальна взаємодія / нові знайомства» з:

- медичною підтримкою ($\rho = -0,30$; $p = 0,013$);
- підтримкою війська (маскування, допомога військовим) ($\rho = -0,28$; $p = 0,023$), вказують на те, що в напрямках, де прямий контакт з великою кількістю людей менший, а діяльність більш спеціалізована або “закулісна”, мотив «бути серед людей, заводити нові контакти» зустрічається рідше.

Навпаки, для напрямку відбудови / будівництва / прибирання наслідків простежується тенденція до позитивного зв'язку з цим мотивом ($\rho = 0,22$; $p = 0,073$). Такі формати часто передбачають командну, фізично спільну діяльність (разом прибирати завали, разом відбудовувати), де соціальна взаємодія є природним компонентом процесу.

Узагальнюючи, можна сказати:

- волонтери, для яких важлива соціальна складова, частіше залучаються до “видимих” колективних форматів роботи, а не до індивідуалізованих чи високоспеціалізованих напрямів (медична допомога, військові задачі, маскування тощо).

3. Мотив «допомоги тим, хто потребує» та підтримка війська

Негативний зв’язок між мотивом «Бажання допомогти тим, хто цього потребує» та підтримкою війська ($\rho = -0,27$; $p = 0,030$) не означає, що волонтери, які допомагають військовим, не керуються прагненням допомогти. Важливий контекст:

- цей мотив згадує переважна більшість вибірки (понад 90 %), тому він майже не диференціює напрямки;
- але саме серед тих, хто працює у цивільно-гуманітарних форматах, цей мотив проголошується ще частіше, тоді як серед задіяних у суто військових задачах частіше звучать додаткові акценти – патріотизм, відповідальність, “бути дотичним до оборони” тощо.

Тобто тут радше фіксується тонкий зсув: у гуманітарних напрямках домінує формула «є люди, яким погано – я хочу їм допомогти», у тоді як у військових напрямках ця допомога частіше обрамлюється наративом боротьби, спільної оборони, патріотичного обов’язку.

4. Громадянська відповідальність та інформаційна підтримка

Позитивна тенденція між мотивом «Почуття відповідальності перед суспільством» і залученням до інформаційної підтримки ($\rho = 0,23$; $p = 0,060$), а також подібний (хоч і слабший) зв’язок для мотиву «Бажання допомогти тим, хто цього потребує» ($\rho = 0,21$; $p = 0,093$), вказують на те, що:

- інформаційні волонтерські практики (комунікації, координація, поширення даних, фандрейзинг онлайн тощо) частіше обирають ті, хто усвідомлює свою діяльність у категоріях “відповідальності перед суспільством” та системної допомоги.

Тут волонтерство переживається не лише як «робити щось руками», а як бути «голосом» і «нервовою системою» спільноти, що теж є формою реалізації громадянських цінностей.

Результати цього блоку доповнюють попередні висновки про мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерів у кількох аспектах:

1. Мотиви волонтерства логічно вмонтовані у загальну систему цінностей.

Зокрема, ті, хто декларує особистий розвиток як мотив волонтерства, реально надають більшого значення цінностям «пізнання», навчання, розширення кругозору. А ті, для кого важлива соціальна взаємодія, ставлять вище цінність «наявність хороших і вірних друзів». Відповідно, волонтерство не суперечить уже наявній ціннісній системі, а розгортає її у практичній діяльності.

2. Особистий досвід війни спрямовує людей у гуманітарні напрями, де вони можуть допомагати тим, хто опинився в подібній ситуації. Тут спостерігається ціннісно-мотиваційна конгруентність: власний травматичний досвід трансформується в мотивацію підтримувати інших постраждалих.

3. Соціально орієнтовані мотиви («бути серед людей», «спільнота») сильніше виражені в напрямих із високим рівнем командної взаємодії (відбудова, колективні акції), і слабше – у медично та військово орієнтованих задачах, де структурно менше місця для широкої соціальної взаємодії.

4. Базове бажання «допомогти тим, хто потребує» є майже універсальним мотивом у вибірці, тому воно слабо диференціює конкретні напрями діяльності. Але у поєднанні з іншими мотивами (патриотизм, відповідальність, особистий досвід війни) воно формує різні «профілі» волонтера, які по-різному розгортаються в гуманітарних, інформаційних, військових та інших сферах.

У цілому, мотивація до волонтерства в умовах війни в Україні постає багатовимірною й ціннісно насиченою:

вона поєднує в собі альтруїстичні, громадянські, патріотичні та

особистісно-розвивальні компоненти, а вибір конкретних напрямків діяльності відображає, які саме елементи цього мотиваційно-ціннісного комплексу в даний момент виходять на перший план.

3.2.6. Соціально-демографічні змінні у зв'язку з мотиваційно-ціннісними орієнтаціями волонтерів

У цьому підпункті проаналізовано, як вік, стать та рівень освіти пов'язані з мотивацією досягнення (за методикою О. Реана) та ціннісними кластерами (за методикою М. Рокіча), описаними у підрозділі 3.1.

За результатами статистичної обробки (підрозділ 3.1), вибірка включає 66 волонтерів:

- за віком: від 18 до 65+ років, із найбільшою представленістю груп 25–34 роки (34,8 %) та 35–44 роки (21,2 %);
- за статтю: 78,8 % жінок та 21,2 % чоловіків;
- за освітою: переважають респонденти з магістерським / спеціалістським рівнем (56,1 %) і ступенем бакалавра (25,8 %), менші групи мають освіту коледжу/технікуму, загальноосвітньої школи або аспірантури/докторантури.

Ціннісні орієнтації згруповано в дев'ять інтегральних індексів: блоки «Особистісні / Суспільні / Професійні», вектори «Самоствердження / Спілкування / Справи» та міжособистісні орієнтації «Індивідуалістичні / Конформістські / Альтруїстичні» (див. ключ та зведені середні ранги в 3.1). Нижчий середній ранг означає вищу суб'єктивну важливість відповідного ціннісного кластера.

Методика аналізу. Для вивчення зв'язків між соціально-демографічними характеристиками та мотиваційно-ціннісними показниками застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (ρ).

Соціально-демографічні змінні були закодовані як порядкові/бінарні:

- Вік – порядкова шкала за віковими групами, використаними в 3.1: 1 – 18–24; 2 – 25–34; 3 – 35–44; 4 – 45–54; 5 – 55–64; 6 – 65+.
- Стать – бінарна змінна: 0 – жіноча, 1 – чоловіча.
- Освіта – порядкова шкала: 1 – загальноосвітня школа; 2 – коледж / технікум; 3 – бакалавр; 4 – магістр / спеціаліст; 5 – аспірантура / докторантура.

Як мотиваційно-ціннісні показники виступали:

- загальний бал мотивації досягнення за методикою О. Реана (0–20 балів), де вищі значення відповідають більш вираженій мотивації успіху;
- середні ранги дев'яти ціннісних кластерів («Особистісні», «Суспільні», «Професійні», «Самоствердження», «Спілкування», «Справи», «Індивідуалістичні», «Конформістські», «Альтруїстичні»), розраховані за даними ранжування термінальних та інструментальних цінностей М. Рокіча (див. 3.1).

Таблиця 3.16

Зв'язок соціально-демографічних змінних з мотиваційно-ціннісними орієнтаціями (коефіцієнт Спірмена ρ , N = 66)

Соціально-демографічна змінна	Показник мотиваційно-ціннісних орієнтацій	ρ Спірмена	p
Вік (порядкові групи)	Мотивація успіху (загальний бал)	0,32	0,008
Освіта (рівень)	Індивідуалістичні цінності (середній ранг)	0,25	0,043
Стать (0 – жінки, 1 – чоловіки)	Самоствердження (середній ранг)	-0,23	0,065

Інтерпретація результатів.

1. Вік та мотивація успіху

Позитивний зв'язок між віком та мотивацією успіху ($\rho = 0,32$; $p = 0,008$) свідчить, що:

- у старших вікових групах середній рівень мотивації успіху вищий, ніж у молодших;
- молодші волонтери (18–24 та 25–34 роки) мають, у середньому, дещо нижчі бали за шкалою мотивації досягнення, тоді як у групах 35–44, 45–54 та старших разом спостерігаються більш виражені орієнтації на успіх.

З урахуванням загальної картини, описаної в 3.1 (середнє значення мотивації успіху в вибірці – 13,5 бала, відсутність яскраво вираженої мотивації уникнення невдачі), це дозволяє зробити висновок, що:

- усі вікові групи волонтерів загалом орієнтовані на досягнення,
- але старші волонтери демонструють більш стабільну, “зрілішу” мотивацію успіху, що, ймовірно, пов'язано з життєвим досвідом, сформованими стратегіями подолання труднощів та ширшим професійним ресурсом.

У контексті мотиваційно-ціннісних орієнтацій це можна трактувати так: старші за віком волонтери частіше сприймають свою участь у волонтерстві як поле досягнення конкретних результатів, де вони можуть реалізувати накопичені компетентності та підтвердити власну ефективність навіть у екстремальних умовах війни.

2. Рівень освіти та індивідуалістичні цінності

Позитивна кореляція між рівнем освіти та середнім рангом індивідуалістичних цінностей ($\rho = 0,25$; $p = 0,043$) означає, що:

- зі зростанням рівня освіти середній ранг індивідуалістичних цінностей підвищується, тобто вони займають дещо нижчу позицію в ієрархії цінностей;
- у респондентів із нижчим рівнем освіти (загальноосвітня школа, коледж/технікум) індивідуалістичні орієнтації (свобода, незалежність, самоконтроль, самореалізація) розташовані ближче до «верху» списку, тоді як

у волонтерів з магістерською чи аспірантською освітою вони дещо “відсуваються” на другі ролі.

Важливо, що за даними 3.1 саме індивідуалістичні орієнтації в середньому є доволі вираженими з усієї вибірки, що інтерпретувалося як акцент на автономії, відповідальності за власні рішення і внутрішній свободі волонтерів. Результати кореляційного аналізу показують, що:

- для волонтерів із нижчим рівнем освіти індивідуалістичні цінності виступають більш “жорстким ядром”,
- тоді як із підвищенням освіти структура цінностей стає більш збалансованою, і індивідуалістичний компонент частково «розчиняється» серед інших блоків (особистісного, суспільного, професійного).

У ширшому контексті це можна розуміти як тенденцію до того, що вища освіта пов’язана з більш комплексною системою цінностей, де автономія і самоствердження важливі, але не є єдиним центром, навколо якого обертається життєва мотивація.

3. Стать і самоствердження (тенденційний зв’язок)

Для зв’язку між статтю та індексом самоствердження виявлено тенденцію ($\rho = -0,23$; $p = 0,065$), яка не досягає формального рівня статистичної значущості, але є інтерпретаційно показовою:

- кодування статі (0 – жінки, 1 – чоловіки) і негативний знак коефіцієнта означають, що чоловіки в середньому мають нижчий середній ранг за шкалою самоствердження, тобто ця орієнтація для них дещо важливіша, ніж для жінок;
- жінки-волонтерки також демонструють виражений вектор самоствердження (що підтверджується загальною структурою ціннісних кластерів у 3.1), однак у чоловіків відповідні цінності займають ще більш «центральної» позиції у системі життєвих пріоритетів.

Зауважимо, що в цілому вибірка є чітко фемінізованою (понад три чверті – жінки), тому будь-які статеві порівняння варто трактувати обережно. Радше

йдеться про те, що для чоловіків-волонтерів самоствердження через діяльність є особливо виразним мотивом, тоді як у жінок воно більш тісно переплетене з особистісними та сімейними орієнтирами, описаними в попередніх підрозділах.

Важливий узагальнюючий результат цього блоку полягає в тому, що переважна більшість кореляцій між соціально-демографічними змінними та мотиваційно-ціннісними показниками виявилися статистично незначущими.

Це означає, що:

- базова структура мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів є відносно стабільною попри відмінності у віці, статі та освіті;
- незалежно від соціально-демографічних характеристик, для більшості респондентів характерні:
  - високий пріоритет особистісного блоку цінностей,
  - виражений вектор самоствердження,
  - помітна, але не домінуюча роль альтруїстичних і суспільних орієнтацій,
  - загалом переважання мотивації успіху над мотивацією уникнення невдачі.

Отже, соціально-демографічні відмінності модифікують відтінки мотиваційно-ціннісного профілю (зміцнення мотивації успіху у старших вікових груп, деяке «пом'якшення» індивідуалістичних орієнтацій у людей з вищою освітою, більш акцентоване самоствердження у чоловіків), але не змінюють його базової конфігурації.

У контексті теми дослідження це дозволяє стверджувати, що волонтерство в умовах війни об'єднує людей різних вікових, освітніх та гендерних груп спільною мотиваційно-ціннісною основою, де поєднуються:

- прагнення до активної, результативної дії (мотивація успіху);
- важливість особистісних та екзистенційних цінностей;

- потреба в збереженні автономії та суб'єктності в умовах суспільної кризи.

Соціально-демографічні змінні, таким чином, виступають радше модераторами інтенсивності окремих компонентів цієї системи, а не чинниками, що задають принципово різні типи мотиваційно-ціннісних орієнтацій.

Висновки до розділу 3

Узагальнення результатів кореляційного аналізу дає змогу описати мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерів як відносно цілісну систему, що функціонує в умовах війни.

По-перше, ціннісна структура волонтерів виявляється відносно стабільною та слабо залежною від зовнішніх параметрів. Ані тривалість волонтерства, ані наявність довоєнного досвіду, ані більшість соціально-демографічних характеристик не призводять до радикальних зрушень у базових кластерах цінностей. У центрі системи незмінно залишаються особистісні цінності та вектор самоствердження, доповнені вираженими, хоча й не домінуючими індивідуалістичними орієнтаціями. Водночас окремі значущі кореляції (зокрема, послаблення індивідуалістичних акцентів із тривалістю волонтерства, зниження ролі професійних цінностей за умови суб'єктивно пережитої «ціннісної перебудови») свідчать про те, що досвід війни й волонтерства радше перерозподіляє акценти всередині вже наявної системи, ніж формує її з нуля.

По-друге, результати демонструють важливу роль мотивації досягнення як «внутрішнього двигуна» волонтерської активності. У вибірці практично відсутні особи з вираженою мотивацією уникнення невдачі; переважає мотивація успіху, особливо у старших вікових групах. Водночас вищі показники мотивації успіху пов'язані з певним зниженням пріоритетності

суспільних цінностей, що інтерпретується як зміщення фокусу з абстрактно-колективістських орієнтирів у бік особистісно-діяльній самореалізації. Це не заперечує просоціальної спрямованості волонтерів, але показує, що для значної частини з них важливо «не просто допомагати, а робити це результативно», підтверджуючи власну ефективність.

По-третє, суб'єктивно пережита зміна цінностей після початку війни має цілком відчутні відображення у ціннісних профілях. Ті волонтери, які говорять про «значну зміну» життєвих цінностей, демонструють зростання значущості особистісного блоку (здоров'я, близькі стосунки, внутрішня гармонія) та відносне «відступання» професійних і діяльній орієнтацій. Війна та волонтерська активність у цьому контексті постають як чинники, що актуалізують екзистенційні питання «хто я» і «заради кого/чого я дію», знижуючи вагу суто кар'єрних або інструментальних цілей.

По-четверте, аналіз блоку, пов'язаного з емоційним вигоранням та психологічною підтримкою, засвідчує амбівалентну картину. З одного боку, тривалість волонтерства статистично пов'язана з вищою ймовірністю емоційного вигорання, що підтверджує наявність «ціни» довготривалого залучення. З іншого боку, запит на психологічну підтримку виявляється відносно високим і мало залежним від стажу, мотивації успіху чи самого факту вигорання. Це дозволяє трактувати психологічну допомогу не лише як реакцію на кризовий стан, а як усвідомлений ресурс підтримки, необхідний для збереження здатності волонтерити в умовах хронічної напруги.

По-п'яте, взаємозв'язки між конкретними мотивами волонтерства, цінностями та напрямками діяльності показують, що волонтерство розгортається як практична реалізація вже наявних життєвих орієнтирів. Мотив «особистого розвитку» поєднується з підвищеною цінністю пізнання й саморозвитку, мотив «соціальної взаємодії» – з більшою значущістю дружби та надійних стосунків. Особистий травматичний досвід війни пов'язаний із вибором гуманітарних напрямків, де волонтер може допомагати людям у

подібному становищі. Соціально й громадянськи орієнтовані мотиви частіше втілюються в інформаційних форматах роботи, тоді як напрями з меншою кількістю контактів (медична, військова допомога) притягують тих, для кого соціальна складова не є центральною.

Нарешті, соціально-демографічні змінні, попри окремі показові зв'язки (зміцнення мотивації успіху зі зростанням віку, певне «пом'якшення» індивідуалістичних орієнтацій у волонтерів з вищою освітою, тенденційно більш виражене самоствердження у чоловіків), не створюють принципово різних мотиваційно-ціннісних профілів. Це дозволяє говорити про те, що волонтерська спільнота в умовах війни об'єднана спільною базовою системою цінностей і мотивацій, у межах якої індивідуальні відмінності радше змінюють акценти, ніж конфігурацію в цілому.

У сукупності результати розділу 3.2 дають підстави розглядати мотиваційно-ціннісні орієнтації волонтерів як динамічну, але структурно стійку систему, в якій поєднуються: прагнення до особистісної цілісності та самоствердження; готовність діяти на благо інших і суспільства; потреба зберегти відчуття суб'єктності й контролю над власним життям у ситуації війни.

Волонтерство при цьому виступає одночасно і формою реалізації цієї системи, і чинником її подальшої актуалізації та переосмислення, що має бути враховано як у теоретичному аналізі, так і в практиці психологічної підтримки волонтерів.

ВИСНОВКИ

У виконаній магістерській роботі, присвяченій теоретичному обґрунтуванню та емпіричному вивченню мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів в умовах війни в Україні, поставлена мета досягнута, а всі завдання дослідження — реалізовані. Поєднання теоретичного аналізу, розробки комплексного психодіагностичного інструментарію та онлайн-формату збору даних дозволило отримати надійну картину того, як війна та волонтерська діяльність впливають на систему мотивації й цінностей особистості, її психологічну стійкість та ризики емоційного виснаження. Робочі гіпотези загалом знайшли підтвердження: зафіксовано як масову суб'єктивну переоцінку цінностей, так і специфічні зрушення в балансі між особистісними, професійними й просоціальними орієнтаціями.

Узгоджуючи отримані результати з поставленими завданнями, можна сформулювати такі висновки.

1. Проведений огляд класичних і сучасних підходів до мотивації (А. Маслоу, К. Левін, Д. Мак-Клелланд, сучасні теорії досягнення та уникнення невдачі) та цінностей (М. Рокич, Ш. Шварц, вітчизняні дослідники) показав, що мотиваційно-ціннісна сфера особистості є цілісною динамічною системою, в якій мотивація задає напрямок і інтенсивність активності, а цінності — її смислову рамку. Цінності виконують функцію довготривалих «орієнтирів», що визначають життєву стратегію, вибір способів дії, рівень відповідальності та готовність до просоціальної активності. В умовах соціальних трансформацій, а особливо війни, саме зв'язка «мотивація – цінності» виступає ключовим психологічним механізмом адаптації та життєстійкості.

2. На основі аналізу наукових джерел окреслено узагальнений психологічний портрет волонтера. До його ведучих характеристик належать підвищений рівень емпатії, співчуття, відповідальності й самоефективності, а також здатність витримувати тривалий стрес і зберігати суб'єктну позицію в умовах невизначеності. Важливими є й такі риси, як життєстійкість, екстраверсія, розвинена комунікативна компетентність, здатність до кооперації й довіри. Показано, що волонтерство нерідко стає для людини полем самореалізації та «екзистенційної опори»: через допомогу іншим волонтер знаходить новий сенс власного досвіду, включно з травматичним. Водночас теоретичний аналіз наголошує на вразливості волонтерів до емоційного вигорання, особливо за тривалої участі в інтенсивних формах допомоги, що задає рамку для інтерпретації емпіричних даних.

3. Теоретично обґрунтовано, що війна як хронічна, багато-вимірна стресова подія запускає процес глибокої переоцінки цінностей: відбувається зміщення фокусу з індивідуалістично-професійних орієнтацій у бік екзистенційних, сімейних, громадянських та просоціальних. Війна актуалізує потреби безпеки, захищеності, належності до спільноти, а також підсилює відчуття взаємної відповідальності й солідарності. Емпіричні результати показали, що переважна більшість респондентів декларує зміни життєвих цінностей після початку повномасштабного вторгнення; при цьому найбільше «здають позиції» професійні та вузько діяльнісні орієнтації, а зростає значущість особистісних, сімейних та громадянських цінностей. Важливо, що війна виступає не стільки джерелом «нових» цінностей, скільки каталізатором переосмислення вже наявних орієнтирів, змінюючи їхню вагу та місце в життєвій стратегії.

4. У роботі розроблено та апробовано комплексний психодіагностичний інструментарій для вивчення

мотиваційно-ціннісних орієнтацій волонтерів в умовах війни. До нього увійшли: авторська анкета, спрямована на збір соціально-демографічних та контекстуальних даних волонтерської діяльності; методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича; опитувальник «Мотивація успіху та страх невдачі» А. Реана; ранжований список життєвих принципів за методикою Ф. Х'юза. Важливою методичною інновацією стало використання спеціально розробленого веб-ресурсу для онлайн-реалізації методик, що дозволило не лише гнучко представити стимульний матеріал (зокрема, картки цінностей Рокича), а й контролювати час виконання, відсікаючи недостовірні протоколи. Застосування описової статистики, критерію нормальності, коефіцієнта рангової кореляції Спірмена та непараметричних критеріїв порівняння забезпечило належний рівень надійності та валідності отриманих висновків. Таким чином, поставлене завдання зі створення й обґрунтування комплексного набору методик виконано; розроблений інструментарій може бути використаний у подальших дослідженнях волонтерства та в практиці психологічного супроводу.

5. Емпіричне дослідження (вибірка волонтерів, залучених до різних напрямів допомоги під час війни) дало змогу описати мотиваційно-ціннісний профіль цієї групи як відносно цілісний. У ціннісній сфері провідними виявилися особистісні та екзистенційні цінності (свобода, чесність, задоволення від життя, вірні друзі), доповнені громадянсько-альтруїстичним компонентом (соціальна справедливість, допомога іншим, мир у світі). У структурі кластерів домінують особистісний блок, вектор самоствердження та індивідуалістичні орієнтації, що інтерпретується не як егоцентризм, а як акцент на автономії, внутрішній відповідальності та здатності брати на себе зобов'язання. При цьому альтруїстичні й суспільні цінності є стабільно значущими, але не обов'язково займають формально перші

ранги. Мотиваційна сфера характеризується переважанням мотивації успіху над мотивацією уникнення невдачі, особливо у старших вікових групах. Базовий мотив «допомогти тим, хто потребує» є майже універсальним для вибірки, поєднуючись із патріотичними, громадянськими та особистісно-розвивальними мотивами.

Кореляційний аналіз засвідчив, що соціально-демографічні змінні (вік, стать, освіта, тривалість волонтерства) радше модифікують відтінки мотиваційно-ціннісного профілю, ніж змінюють його базову конфігурацію. Зі зростанням віку підсилюється мотивація успіху; зі збільшенням стажу волонтерства індивідуалістичний компонент дещо поступається місцем цінностям взаємодії та спільної справи; вища освіта пов'язана з більш збалансованою системою цінностей. Суб'єктивно пережита «ціннісна перебудова» війни супроводжується зниженням пріоритету професійно-діяльнісного блоку та зміцненням особистісних, сімейних і громадянських орієнтирів. Паралельно виявлено латентний, часто неартикульований запит на психологічну підтримку та ризики емоційного вигорання, особливо серед волонтерів із тривалим стажем.

У цілому результати дослідження дозволяють розглядати волонтерство в умовах війни як потужний механізм особистісної та суспільної трансформації: воно спирається на вже наявні в особистості цінності автономії, відповідальності й солідарності, водночас актуалізуючи новий баланс між особистісним, професійним і громадянським вимірами життя. Запропонований теоретико-емпіричний підхід та розроблені рекомендації можуть бути використані у подальших дослідженнях психології волонтерства, а також у практиці психологічного супроводу волонтерських ініціатив, реабілітаційних та освітніх програм в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.
2. Бахвалова А. Структура самооцінки та професійної самооцінки у зарубіжних теоріях // Perspectives of science and education. 2019. С. 465–470.
3. Барліт О. О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі // Горизонти освіти. 2012. № 2. С. 44–47.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
5. Бондаренко А. Ф. Психологічна допомога: теорія та практика. 4-те вид. Київ : Освіта України, 2007. 332 с.
6. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи : монографія. Хмельницький : Поліграфіст, 2018. 372 с.
7. Бриндіков Ю. Л. Зміст та характеристика стрес-факторів, що негативно впливають на психосоматичний стан комбатантів // Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій: матеріали Всеукр. наук. конф. (Дніпро, 24–25 листопада 2017 р.). Частина II. Дніпро : СПД «Охотнік», 2017. С. 294–295.
8. Бурлука О. В. Актуалізація проблеми самоосвіти особистості в інформаційному суспільстві // Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2018. Вип. 50. С. 138–146.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
10. Вернадський В. Вибрані наукові праці. Київ : Друкарня НБУВ, 2011. 584 с.

11. Виноградський М. Д., Шканова О. М. Менеджмент організації : навч. посіб. Київ : КОНДОР, 2016. 654 с.
12. Візнюк І. Особливості розвитку емпатії у дітей дошкільного віку. Таврійський національний університет імені І.В. Вернадського. Серія: Психологія. 2022. Том 33 (72). № 6. С. 34–39.
13. Візнюк І. М. Соціально-психологічні аспекти реабілітації осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020.
14. Візнюк І. М. Соціально-психологічні особливості адаптації особистості в аспекті збереження здоров'я. Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. № 3 (53). Т. 3. С. 19–30.
15. Візнюк І.М., Долинний С.С., Волохата К.М., Ромащук О.І. Психокорекційна програма підвищення рівня посттравматичного зростання у волонтерів в умовах воєнного часу. Вісник науки та освіти. 2024. Випуск № 1(19). С. 750-759.
16. Візнюк І.М., Долинний С.С., Токар Л.П. Формування особистості в контексті становлення самостійності підлітків в умовах воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2023. № 16(34). С. 409-418.
17. Візнюк І., Долинний С. Вплив сімейного виховання на розвиток емпатії в здобувачів освіти. Перспективи та інновації науки. 2023. № 11(29). С. 440-450.
18. Візнюк І., Поліщук А. Психологічні детермінанти булінгу особистості у соціометричному вимірі. Харків: Психологічне консультування та психотерапія, 2021. № 14. С. 67-80.
19. Волошок О. В. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка. 2011. Вип. 14. С. 136–140.

20. Галузяк В. М. Психологічні концепції формування навчальної мотивації. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2004. Випуск 11. С. 29 – 32.

21. Гусев А. І. До питання побудови експериментальної моделі вимірювання феномена толерантності до невизначеності. Наукові праці МАУП. Київ, 2008. Вип. 2 (18). С. 257-262.

22. Гусак Н., Чернобровкін В., Чернобровкіна В. та ін. Психологічна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: нав. мет. пос./ за ред. Н. Гусак. Київ, НаУКМА, 2017. 92 с.

23. Гусаківська С. С. Духовні цінності у формуванні особистості майбутнього вихователя ДНЗ. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2011. Т. XIII. Ч. 4. С. 120–126.

24. Демченко Я. М. Проблема мотивації навчання молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2014. Вип. 38. С. 409-414.

25. Дермельова К. О. Соціалізація особистості в контексті інклюзивної освіти. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2013.

26. Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості : монографія / [Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 194 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731506/>.

27. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції еволюції цінностей в умовах глобалізації. Еволюція цінностей в епоху глобалізації: збірник наукових праць. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 46-57.

28. Долинний С.С., Поліщук А.С. Проблема життєвого самоздійснення осіб з особливими освітніми потребами у соціометричному вимірі. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 29-32.

29. Дружиніна І. Професійне становлення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аспект. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 219 с.
30. Дзвінчук Д. І. Психологометодичні засади розробки програм підвищення кваліфікації державних службовців (освітня сфера): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр.: 25.00.05. Київ, 1999. 20 с.
31. Євтушенко І. В., Мелоян І. В., Бабенко К. А. Страх та агресія як деструктивні прояви.
32. Жарінова А. Г., Чуприна Х. М., Цибенко І. О. Класифікація типів документів, що містять результати інтелектуальної та творчої діяльності. Управління розвитком складних систем. Київ, 2023. № 53. С. 63 – 70, [dx.doi.org\10.32347/2412-9933.2023.53.63-70](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.63-70).
33. Заброцький М. М. Основи вікової психології. навч. Посібник. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2009. С. 5-19.
34. Заїка Є., Зімовін О. Рефлексивність особистості як предмет психологічного пізнання. Психологія і суспільство. 2014. № 2. С. 90–97.
35. Зливков, В. Л., Лукомська, С. О., & Федан, О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
36. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: монограф. Одеса: Астропринт, 2001. 224 с.
37. Кадієвська І. А. Гуманістичні цінності освіти в контексті глобалізації суспільства: монограф. Одеса: Астропринт, 2010. 176 с.
38. Качан І. О. Психологічні особливості впливу сім'ї на формування «Я-концепції» . – Хмельницький, 2022. – 71 с.
39. Козерук Ю. В., Євсейчик Я. О. Самооцінка як фактор становлення особистості // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2020. Вип. 1. С. 37-41.
40. Кокун О. М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту

психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2010. Том I. Вип. 27. С. 367-377.

41. Коломієць А. та ін. Психологічні засади оптимізації волонтерської діяльності студентської молоді засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Т. 71. № 3. С. 267–278.

42. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія / Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. та ін; заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.

43. Коханова О. П. Цінності та ціннісні орієнтації, їх роль у розвитку особистості. URL: http://pj.kherson.ua/file/2015/psychology_03/ukr/21.pdf.

44. Кравченко В.Ю. Емпіричне дослідження довірливого спілкування в юнацькому віці. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ ПНУ імені Василя Стефаника, 2009. Вип. 14. Ч. 2. С. 231-240.

45. Кравчук С. Л. Особливості психологічних детермінант агресивних проявів особистості : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2002. 21 с.

46. Красилю Л. Соціально-гуманістичний аналіз психологічної травми. Культурно-історична психологія, 2009. 83 с.

47. Кучерук, В. В. Психологічні особливості роботи з девіантними підлітками в умовах навчального закладу. Вісник психологічної науки. 2019. 20(4). С. 101-107.

48. Лапіна М. Д. Психологічна модель професійних якостей особистості соціального працівника. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 30–33.

49. Лапіна М. Д. Психологічні особливості професіоналізації особистості соціального працівника під час професійної підготовки.

Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2016. Том I (17).

50. Леонтьєв Д. О. Тест смысложизненных ориентации [Текст] / Д. А. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Смысл, 2000. – 18 с.

51. Ложкін Г. В. Психологічна підтримка постраждалих від військових дій: реалії та перспективи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Вип. 16. С. 34-56.

52. Лошицька О. Л. Майстер-клас у системі роботи з педагогічними кадрами: методичний посібник. – Ірпінь, 2015. – 40 с.

53. Максимова Н. Ю. Основи соціалізації підлітків у сучасному світі. Київ: Либідь, 2004. С. 120-170.

54. Маскалева Л. А. Психологічно-педагогічні умови розвитку рефлексивності майбутніх психологів. Інститут психології імені Г.С. Костюка. 2019. С. 34-42.

55. Маскалева Л. А. Психолого-педагогічні умови розвитку рефлексивності майбутніх психологів: дисертація 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія / Київ, 2019.

56. Мачуська І. М. Формування професійної спрямованості учнів старшого шкільного віку. – Київ : „Горизонти освіти”.

57. Мельник Н. Нові форми впровадження та поширення педагогічного досвіду як важлива умова створення інноваційного освітнього середовища // Управління школою. 2013. № 34/36. С. 88–93.

58. Мельник Ю. Б. Психологічне благополуччя особистості: український контекст. Психологічна допомога: теорія і практика. 2019. Вип. 1(22). С. 132–136.

59. Міхеєва О. Ю. Актуальність волонтерської діяльності у період війни. Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів. Київ, 2023. С. 91–92.

60. Мозгова Г.П., Візнюк І. М. Психологічна реабілітація психосоматичних хворих працездатного віку. Науковий часопис НПУ

імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2021. Вип. 16 (61). С. 62-73.

61. Олійник О. (Згадано в контексті важливості самооцінки для психологічного благополуччя).

62. Паламарчук О.М., Візнюк І.М. Родинно-сімейне виховання учнів початкових класів в контексті розвитку емпатії. Перспективи та інновації науки. 2023. № 9(27). С. 222-231.

63. Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика. Практична психологія і соціальна робота. 2018. Вип. 6–7. С. 3–6.

64. Погрібний А. Поклик дужого чину (3 розмов про наболіле). Київ : Просвіта, 2004. 496 с.

65. Подолянчук Д. Дослідження когнітивної складової ціннісних орієнтацій студентів-волонтерів. Психологічні перспективи. 2021. № 37. С. 185–201.

66. Попович І. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практик : посібник. Херсон : ХДУ, 2019. 160 с.

67. Попович І. Розвиток та становлення особистості у вимірах соціальних очікувань. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості : колективна монографія. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2018. С. 80–103.

68. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психолого-педагогічних дослідженнях. Магістерський науковий вісник. 2022. № 38. С. 70-73.

69. Пугач С., Візнюк І., Долинний С., Драчук М. Стиль життя та психосоціальна адаптація військовослужбовців силових структур. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2024. 31(1). С. 69-79.

70. Родіна Н. В. Проактивний копінг як реалізація особистісного потенціалу при подоланні життєвих труднощів: Теоретико-методологічні аспекти // Потенціал особистості та тенденції його реалізації в умовах трансформаційних змін у суспільстві: колективна монографія / за наук. ред. В. І. Подшивалкіної. Одеса: Фенікс, 2011. Ч. 8. С. 264–299.

71. Руденко О. Генезис поняття «резилієнс» у сучасній психології. Перспективи розвитку сучасної психології. 2021. Вип 8. С. 18–23.
72. Шевченко Н.Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки психолога: монографія. К.: Міленіум, 2005. 298 с.
73. Яровенко Т. С. Психологічні механізми психологічного захисту в ранньому підлітковому віці. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2022. Вип. 18. С. 138-142.
74. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ, 2001. 656 с.
75. Kohut, O. O. (2017). Psychological culture of the individual in a crisis society. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series "Psychology"*, 1(6–7), 69–74.
76. Kryva, N. L. (2018). The problem of trust in modern psychology. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 5, 128–130.
77. Legun, O. M. The role of values and value orientations in personality development. In *Problems of General and Pedagogical Psychology: Collection of Scientific Papers of the G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine*, 76–82.
78. Mar'ina, O. (2012). Libraries and social media: Technology of interaction. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 19–21.
79. Piaget, J. (1969). *Selected psychological works*. Kharkiv: Osnova. 658 p.
80. Poshtar, V. V. (2024). Psychological factors of self-esteem formation in wartime. *Zaporizhzhia*. 82 p.
81. Rudnytska, S. Yu. (2023). Process-meaning model of the development of individual life competence. *Technologies of Intellect Development*, 7(2), 7–16.
82. Yarovenko, T. S. (2022). Psychological mechanisms of psychological defense in early adolescence. *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 12. Psychological Sciences*, 18, 138–142.